

SPIS TREŚCI

Ambasadorzy turystyczni w Aglomeracji Wałbrzyskiej	2
O projekcie	
Lokalna Organizacja Turystyczna „Aglomeracja Wałbrzyska”	3
Kim jesteśmy? Co robimy?	
Zagłębie atrakcji do odkrycia	10
Aglomeracja Wałbrzyska	
Smaki Aglomeracji	14
Festiwal Smaków Aglomeracji Wałbrzyskiej	
Dla miłośników przyrody	17
Parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, uzdrowiska i parki miejskie	
Dla zdobywców widoków	21
Wieże widokowe	
Dla odkrywców tajemnic	27
Podziemia w Aglomeracji Wałbrzyskiej	
Szlakiem industrialnym	29
Zabytki techniki	
Dla miłośników historii	31
Zamki i pałace	
Dla ducha	33
Zabytki architektury sakralnej	
Rodzinna przygoda w Aglomeracji Wałbrzyskiej	36
Atrakcje dla rodzin z dziećmi	
Pieszko, rowerem, po wodzie	40
Aktywne lato w Aglomeracji Wałbrzyskiej	
Dla miłośników białego szaleństwa	42
Aktywna zima w Aglomeracji Wałbrzyskiej	
Ciekawostki... czy wiesz, że...	44

Ambasadorzy turystyczni w Aglomeracji Wałbrzyskiej

O projekcie

Aglomeracja Wałbrzyska została powołana w 2013 roku jako porozumienie 22 gmin deklarujących chęć współpracy, celem przeobrażenia regionu, by stał się lepszym miejscem do życia dla jego obecnych i przyszłych mieszkańców. Rozwój turystyki, rekreacji i aktywnego wypoczynku w Aglomeracji Wałbrzyskiej stał się ważną sprawą.

Większość z gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską jest członkiem **Lokalne Organizacji Turystycznej „Aglomeracja Wałbrzyska”**, której misją jest **budowanie i promowanie atrakcyjnego turystycznie subregionu z równoczesnym wykorzystaniem autentyczności obszaru oraz jego zróżnicowanych zasobów turystycznych**. Ważnym elementem tych działań jest integrowanie środowisk samorządu terytorialnego, gospodarczego i zawodowego oraz osób, instytucji i organizacji pozarządowych zainteresowanych rozwojem turystycznym regionu.

Zrealizowany w 2021 roku projekt „Ambasadorzy turystyczni w Aglomeracji Wałbrzyskiej” pokazał, jak ważne i potrzebne są działania wspólne, skupiające najważniejsze atrakcje turystyczne regionu, a także gminy i placówki edukacyjne, obiekty gastronomiczne i hotelarskie, dając możliwość rozwoju, budując wspólną markę. Za tę markę odpowiedzialni są **ambasadorzy turystyczni**. To oni jako bezpośredni beneficjenci projektu, dzięki swoim kompetencjom merytorycznym, umiejętnościom oraz nabytej wiedzy, będą odpowiadać na różnorodne potrzeby i oczekiwania turystów.

Ambasadorzy turystyki w Aglomeracji Wałbrzyskiej to:

- **członkowie Lokalne Organizacji Turystycznej Aglomeracja Wałbrzyska**, osoby zatrudnione w branży turystycznej, menedżerowie obiektów hotelarskich i atrakcji turystycznych, restauratorzy i osoby bezpośrednio zaangażowane w obsługę turystów,
- **kadra pedagogiczna** szkół z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej, która odpowiada za rozbudzenie i budowanie tożsamości lokalnej najmłodszych mieszkańców regionu oraz inspirowanie do uprawiania turystyki lokalnej,
- członkowie **Szkolnych Klubów Turystycznych**, młodzi ludzie, którzy jako kolejne pokolenie będą tworzyć turystykę w regionie.

W niniejszej publikacji prezentujemy Lokalną Organizację Turystyczną „Aglomeracja Wałbrzyska” oraz jej działalność, a także dobre praktyki wypracowane podczas realizacji projektu „Ambasadorzy turystyczni w Aglomeracji Wałbrzyskiej”.

Przedstawiamy tu krótką charakterystykę obszaru w kontekście potencjału turystycznego oraz bogactwa kulturowego regionu Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Najważniejsze atrakcje połączone zostały tematycznie sieciowym produktem turystycznym, a praktyczny informator dla turysty na sezon letni i zimowy pomoże przygotować kompleksową ofertę turystyczną.

LOKALNA ORGANIZACJA TURYSTYCZNA
AGLOMERACJA WAŁBRZYSKA

Stowarzyszenie Lokalna Organizacja Turystyczna Aglomeracja Wałbrzyska (LOT AW) powstało z inicjatywy gmin i samorządów Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz instytucji kulturalnych i podmiotów gospodarczych związanych z turystyką, by wspierać rozwój lokalnego rynku turystycznego.

Idea powstania Stowarzyszenia zrodziła się z potrzeby wspólnego działania na rzecz wykorzystania potencjału turystycznego Aglomeracji Wałbrzyskiej – regionu, który jest bogaty w walory przyrodnicze i kulturowe oraz dysponuje wielkim potencjałem turystycznym.

Początki Stowarzyszenia sięgają 2012 roku. Wówczas trzy gminy: Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Walim, utworzyły Stowarzyszenie „Tajemniczy Trójkąt”, przekształcone w LOT Aglomeracji Wałbrzyskiej, do którego dziś należy już 37 członków.

Fundament Stowarzyszenia tworzą ludzie, którzy na poziomie zarządu, przedstawicieli poszczególnych podmiotów i osób pracujących w tzw. „grupach roboczych” wspólnie działają na rzecz rozwoju turystyki w regionie Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Walne zebranie członków LOT Aglomeracja Wałbrzyska, Zamek Książ 2021

Dzięki integracji środowisk samorządu terytorialnego i gospodarczego oraz instytucji i organizacji działających w zakresie turystyki, kultury, sportu i nauki Stowarzyszenie stworzyło **platformę współpracy** do budowania wizerunku lokalnego produktu turystycznego i promocji regionu obfitującego w cenne zabytki, dla których naturalną oprawą jest przyroda.

Hasło promujące Stowarzyszenie:

LOT Aglomeracja Wałbrzyska – zabytki, góry, blisko natury.

Obecnie członkami Zarządu Stowarzyszenia LOT Aglomeracja Wałbrzyska są: Anna Żabska (prezes zarządu), Roman Głód (wiceprezes zarządu), Katarzyna Szczerbińska-Tercjak (skarbnik), Adam Hausman, Grzegorz Kruszyński, Beata Moskal-Staniewska, Janusz Ogrodnik, Mirosław Potapowicz.

Członkowie Stowarzyszenia realizują wiele wspólnych zadań, kreując produkt turystyczny. Współpracują przy różnorodnych projektach, w grupach roboczych i zespołach zadaniowych. Tworzą i dystrybuują materiały promocyjne w postaci wspólnych kalendarzy wydarzeń, tematycznych map, przewodników, wideospotów, opracowują pakiety turystyczne i promują produkty lokalne.

Jednym z ostatnich najnowszych produktów turystycznych jest **Festiwal Smaków Aglomeracji Wałbrzyskiej**. Potrawy powstające z lokalnych produktów i nawiązujące do tradycji kuli-

narnych regionu Aglomeracji Wałbrzyskiej są serwowane w restauracjach oraz kawiarniach, które kontynuują dziedzictwo kulinarne regionu – a tu jest ono niezwykle zróżnicowane. Goście mogą skosztować np. cepelinów z mięsem lub „Śląskiego nieba”. Nie brakuje słodkich przysmaków jak, „Waligórskie naleśniki z jagodami” czy „Jagodowy Torcik Daisy”.

Niewątpliwie jednym z najpopularniejszych smaków regionu jest **Basia – pyszne ciastko**, które już od czterech pokoleń towarzyszy mieszkańcom Aglomeracji Wałbrzyskiej na co dzień i od święta. Jego historia związana jest z górnictwem przetrwałością Wałbrzycha. W latach 60. było już serwowane w kultowych wałbrzyskich kawiarniach. Później zostało dedykowane górnikom, w hołdzie Świętej Barbarze, patronce górników. Dlatego ulubione ciastko wałbrzyszan, którego sekretem jest delikatny, kakaowy biszkopt przełożony świeżą bitą śmietaną, nazwano Basią. To wyborne ciastko jest najczęściej i najchętniej wybieranym produktem w niemal wszystkich wałbrzyskich cukierniach.

Wałbrzyskie ciastko Basia

Study tour dla członków LOT Aglomeracja Wałbrzyska, zwiedzanie Strzegomia

Konsekwentnie podnosząc kompetencje turystycznych kadr regionu, LOT Aglomeracja Wałbrzyska organizuje konferencje i szkolenia, które stanowią doskonałą inspirację do wspólnego działania. W ramach tematycznych study tour, w których udział biorą nie tylko członkowie stowarzyszenia, lecz także zaproszeni goście, np. blogerzy, dziennikarze, pracownicy punktów Informacji Turystycznych z całej Polski, możliwa jest wymiana doświadczeń oraz poznanie innego spojrzenia na często znane obiekty i miejsca.

Ważnym działaniem LOT Aglomeracja Wałbrzyska, cieszącym się ogromnym powodzeniem zarówno wśród turystów jak i mieszkańców regionu, jest realizowany od 2019 roku projekt **#odkrywaj lokalnie**. To cykl weekendowych, bezpłatnych wycieczek z przewodnikiem, promujących lokalne dziedzictwo i zachęcających do odkrywania najbliższej okolicy, i poznania tego co bliskie, a jednak nieznanne. Dodatkowo dzięki współpracy z lokalnym tygodnikiem mieszkańcy regionu znajdują cotygodniowe inspiracje do samodzielnego odkrywania malowniczych górskich szlaków, miejskich tras turystycznych i ciekawych zbytków pełnych intrygujących historii.

#odkrywajlokalnie – wycieczka „Dwa Książę w Wałbrzychu”

Projekt „Ambasadorzy Turystyczni w Aglomeracji Wałbrzyskiej” realizowany w 2021 roku opierał się na dwóch najważniejszych obszarach: podniesieniu kompetencji członków Stowarzyszenia LOT AW oraz stworzeniu i wsparciu Szkolnych Klubów Turystycznych.

Cykl szkoleń dla członków Lokalnej Organizacji Turystycznej Aglomeracja dotyczył rozwoju kompetencji zawodowych i społecznych osób pracujących w turystyce. Szkolenia prowadzili: Violetta Hamerska, prof. Piotr Gryszel, dr Wojciech Fedyk, Katarzyna Barwicka, Jacek Pielich, Magdalena Michalak, dr Izabela Gruszka i dr Marta Drozdowska.

Warsztatowy charakter spotkań pozwolił uczestnikom poznać motyw, oczekiwania i potrzeby turystów oraz trendy i tendencje na rynku gospodarki turystycznej, zwłaszcza w kontekście kryzysu pandemicznego w turystyce. Podsumowując:

turyści mają nowe oczekiwania:
chęć doświadczać i przeżywać,
szukają dobrych emocji

należy rozpoznać
„kod genetyczny” turysty i motyw
jego podróży – dzięki temu powstaje
spersonalizowana oferta

turyści odkrywają lokalnie:
lokalne jedzenie, chęć poznania
najbliższej okolicy, rękodzieło,
szukanie kontaktu z naturą

turyści szukają produktów
i usług jak najlepiej
dopasowanych do ich potrzeb,
dlatego trzeba patrzeć na
produkt oczami klientów

tworząc markę, szukaj
wszystkich stygmatów
i skojarzeń

turyści zaczynają podróż
w Internecie, wykorzystują
nowoczesne technologie

testuj nowe pomysły – nie ponosisz
wysokich nakładów związanych
z wymyśleniem i przetestowaniem
nowego pomysłu

trzeba zbudować obietnicę marki
i dostarczyć to, co obiecujemy

Dwudniowe **study tour dla członków LOT-u** Aglomeracja Wałbrzyska, w którym udział wzięli przedstawiciele sektora publicznego i gospodarczego, bardzo zintegrowało uczestników, przyczyniło się do odkrycia wspólnego potencjału i zaczęło do współdziałania w promocji lokalnych zasobów.

Członkowie grupy roboczej LOT AW w Szczawnie-Zdroju

Drugim ważnym założeniem projektu było utworzenie **modelowych Szkolnych Klubów Turystycznych** w pięciu szkołach podstawowych z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Do projektu przystąpiły:

Szkoła Podstawowa nr 6
w Wałbrzychu
– opiekun Monika Borecka

Szkoła Podstawowa nr 8 w Świdnicy
– opiekun Marzena Zięba

Szkoła Podstawowa im. Polskich
Noblistów w Walimiu
– opiekun Aleksandra Wójcik

Szkoła Podstawowa nr 2 w Głuszyca
– opiekun Janina Pałysz

Szkoła Podstawowa w Starych
Bogaczowicach
– opiekun Małgorzata Matuszyna

W każdej z placówek odbyły się spotkania i prezentacje multimedialne o atrakcjach turystycznych regionu, prowadzone przez przewodników z przygotowaniem pedagogicznym. Członkowie Szkolnych Klubów Turystycznych otrzymali opracowane na potrzeby projektu **Paszporty turystyczne Lokalnej Organizacji Turystycznej „Aglomeracja Wałbrzyska”** oraz materiały promocyjne i edukacyjne, które miały inspirować uczniów do odkrywania ciekawych miejsc podczas wycieczek. Do akcji tej aktywnie włączyli się członkowie LOT Aglomeracja Wałbrzyska (muzea, zabytki, atrakcje turystyczne, przewodnicy górscy), udostępniając nieodpłatnie obiekty i wspierając merytorycznie kluby i ich opiekunów.

Efektom projektu było stworzenie **sieciowego produktu turystycznego** – który tworzą tematycznie powiązane obiekty i atrakcje, nie konkurujące ze sobą, lecz współpracujące. Ten model możliwy był do osiągnięcia dzięki partnerskim relacjom i zaangażowaniu członków Stowarzyszenia. Dostrzeżenie wspólnego potencjału oraz jego wspólna promocja przyczyniają się do widocznego efektu mnożnika turystycznego, który przekłada się na rozwój turystyczny obszaru. Tę sieć prezentujemy w dalszej części publikacji.

Podsumowanie działalności Szkolnych Klubów Turystycznych

OBECNIE DO STOWARZYSZENIA LOT AGLOMERACJA WAŁBRZYSKA NALEŻĄ:

- Gmina Wałbrzych
- Gmina Miasto Świdnica
- Gmina Strzegom
- Gmina Miejska Nowa Ruda
- Gmina Nowa Ruda
- Gmina Walim
- Uzdrowskowa Gmina Miejska Szczawno-Zdrój
- Gmina Mieroszów
- Gmina Głuszycza
- Gmina Jedlina-Zdrój
- Gmina Stare Bogaczowice
- Powiat Wałbrzyski
- Fundacja Edukacji Europejskiej
- Uzdrowsko Szczawno Jedlina S.A.
- Podziemne Miasto Osówka Sp. z o.o.
- Zamek Książ w Wałbrzychu Sp. z o.o.
- Ośrodek Hodowli Zarodowej w Kamieńcu Ząbkowickim (Stado Ogierów Książ)
- Spółka Celowa Wałbrzyskie Centrum Sportowo-Rekreacyjne „Aqua Zdrój” Sp. z o.o.
- Park Wielokulturowy Stara Kopalnia – Centrum Nauki i Sztuki
- Kompleks Dworzysko – restauracja i hotel
- SIRBUD – Hotel Restauracja Maria w Wałbrzychu, Maria Antonina w Zagórzcu Śląskim, Maria Helena w Szczawnie-Zdroju
- Muzeum Porcelany w Wałbrzychu
- Centrum Kultury i Turystyki w Walimiu (Zamek Grodno i Sztolnie)
- Opactwo Cystersów w Krzeszowie – Europejska Perła Baroku
- Muzeum Przemysłu i Kolejnictwa na Śląsku w Jaworzynie Śląskiej
- Zespół Pałacowo-Hotelowy Jedlinka w Jedlinie-Zdroju
- zWolna Bistro w Jedlinie-Zdroju, Taras Kasztanowy w Zamku Książ w Wałbrzychu
- Restauracja i kawiarnia Bohema w Szczawnie-Zdroju
- Willa Kwiaty Polskie w Jedlinie-Zdroju
- Pokoje gościnne Andrzejówka Andrzej Sikoń w Szczawnie-Zdroju
- Mountain Spirit Sp. z o.o. – Schronisko PTTK Andrzejówka i Schronisko PTTK Harcówka
- Biuro turystyczne – Akademia Turystyki Aktywnej Nord Active
- Fregata Restauracja & Pokoje & Cafe & Jacuzzi
- OSIR Świebodzice Sp. z o.o.
- ZPC „Śnieżka” S.A.
- Wałbrzyski Ośrodek Kultury
- Apartamenty Corso NO.7 Szczawno-Zdrój & Rynek NO.3 Wałbrzych

Lokalna Organizacja Turystyczna Agglomeracja Wałbrzyska

- ul. Piastów Śląskich 1,
58-306 Wałbrzych (Zamek Książ)
- [www.facebook.com/
LOTAgglomeracjiWalbrzyskiej/](https://www.facebook.com/LOTAgglomeracjiWalbrzyskiej/)
- tel. 74 66 43 850
- e-mail: lot@lotaw.pl

Zamek Książ w Wałbrzychu – siedziba LOT Aglomeracja Wałbrzyska

Członkowie grupy roboczej LOT A podczas jednego ze szkoleń

Zagłębie atrakcji do odkrycia

Aglomeracja Wałbrzyska

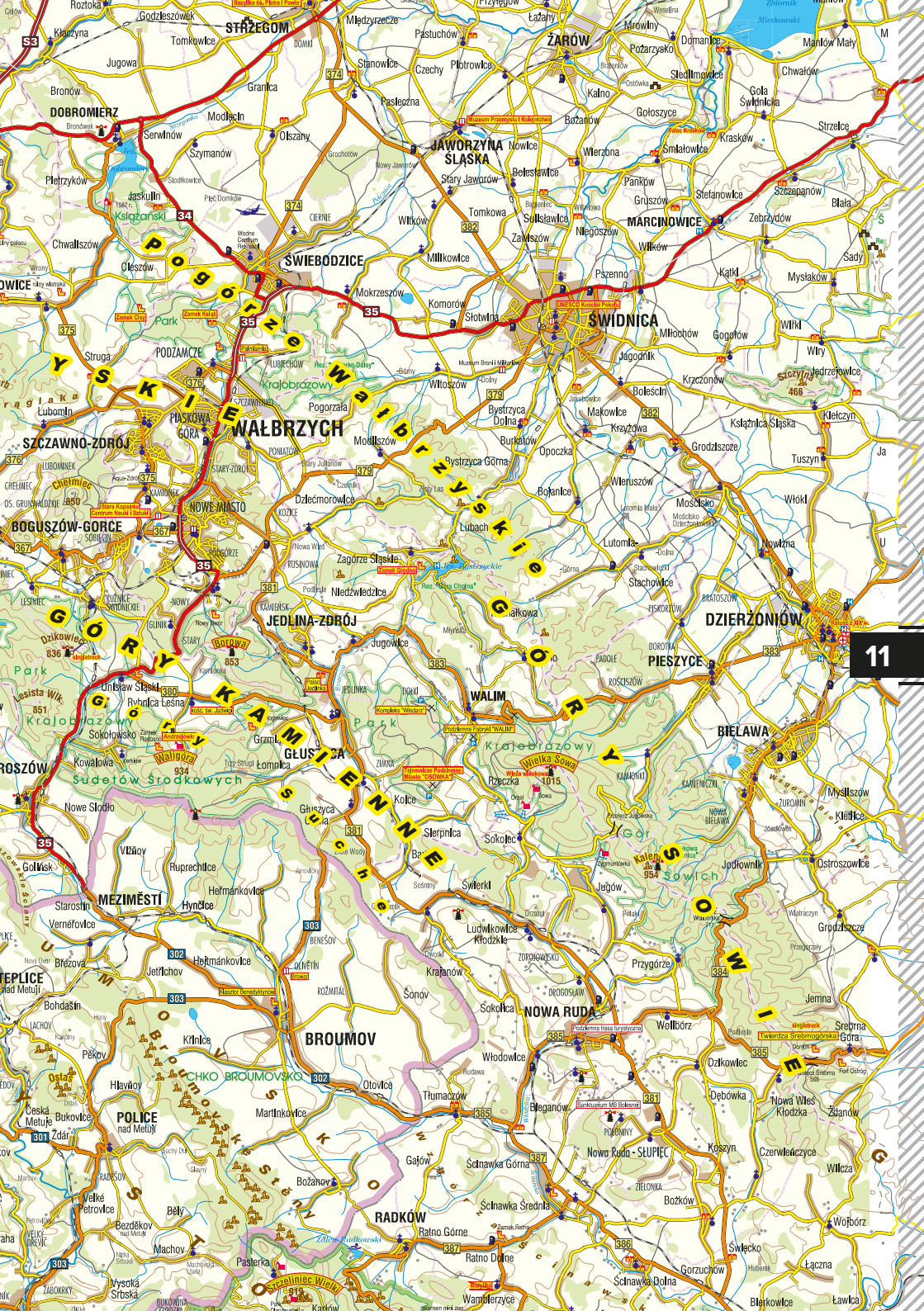
Słowo „aglomeracja” pochodzi od łacińskiego *agglomeratio* i oznacza „nagromadzenie”.

Obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej nie pokrywa się z jednym regionem geograficznym, lecz obejmuje zróżnicowane pod względem ukształtowania terenu i wysokości terytorium o powierzchni 1784 km².

Administracyjnie Aglomerację Wałbrzyską tworzą 22 dolnośląskie gminy: Kamienna Góra – miasto, gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka, Nowa Ruda – miasto, gmina wiejska Nowa Ruda, Świebodzice, Boguszów-Gorce, Szczawno-Zdrój, Czarny Bór, Głuszycza, Mieroszów, Walim, Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Stare Bogaczowice, miasto Świdnica, Jaworzyna Śląska, Strzegom, Żarów, Dobromierz, Marcinowice i gmina wiejska Świdnica, zlokalizowane w południowej części województwa dolnośląskiego, które należą do czterech powiatów (wałbrzyskiego, kamiennogórskiego, świdnickiego oraz kłodzkiego).

Południowo-zachodnia część regionu Aglomeracji Wałbrzyskiej położona jest w Sudetach Środkowych i dzieli się na Góry Wałbrzyskie, Góry Kamienne, Góry Sowie i Wzgórze Włodzickie, zaś część północno-wschodnią obejmuje Pogórze Wałbrzyskie i stromym sudeckim uskokiem brzeżnym opada na Przedgórze Sudeckie.

Góry i Pogórze Wałbrzyskie charakteryzują się złożoną budową geologiczną. Występują tu skały osadowe, magmowe skały wylewne, prekambryjskie gnejsy. Góry Kamienne, z charakterystycznymi stromymi wierzchołkami, przypominającymi o wulkanicznej przeszłości, zbudowane są także z dużych pokładów zlepieńców i piaskowców. Góry Sowie i Wzgórze Włodzickie budują skały metamorficzne jak gnejsy, łupki łuszczycowe i zlepieńce.

Część Aglomeracji Wałbrzyskiej, leżąca na Przedgórzu Sudeckim, obejmuje Równinę Świdnicką i Obniżenie Podsudeckie oraz Wzgórze Strzegomskie, których podłoże tworzą skały metamorficzne i granit strzegomski.

Tak duża różnorodność jednostek geologicznych na niewielkim obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej wpływa bezpośrednio na zróżnicowanie krajobrazowe terenu oraz bogactwo siedlisk przyrodniczych.

Odkrywamy tu góry poprzedzielane głębokimi dolinami rzecznyymi i skalistymi wąwozami potoków, szczyty ich wzniesień są miejscami trudno dostępne, a przyroda zachowała swój dziki charakter. Gęste lasy i rozległe łąki, z bogactwem roślin chronionych, malowniczo przechodzą w pola uprawne oraz bliskie sąsiedztwo wsi i miast, gdzie znaczący wpływ na tę krainę ma działalność człowieka.

Wielowiekowa eksploatacja naturalnych surowców mineralnych, złóż srebra, pokładów węgla kamiennego, melafirów, granitu miała wpływ na przemysłowe zagospodarowanie terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Przemysł ciężki został zlikwidowany w latach 90. Dziś sam Wałbrzych jest nazywany „zielonym miastem”, wzrosła świadomość ekologiczna mieszkańców, inaczej rozumiane jest środowisko przyrodnicze, zwłaszcza w kontekście zrównoważonego wykorzystania jego zasobów do rozwoju turystyki i rekreacji.

Aglomeracja Wałbrzyska to bogata spuścizna kulturowa, którą region może się pochwalić. To unikatowe zabytki techniki i architektury świeckiej i sakralnej, setki kilometrów szlaków pieszych, rowerowych, tras biegowych, obszary chronionego krajobrazu, piękne widokowo trasy kolejowe, niezwykle historie... to tu poszukiwany jest „Złoty Pociąg”.

Aglomeracja Wałbrzyska to region tajemniczy i różnorodny, który prętnie rozwija swój potencjał i eksponuje walory turystyczne gmin zrzeszonych w Lokalnej Organizacji Turystycznej „Aglomeracja Wałbrzyska”.

Smaki Aglomeracji

Festiwal Smaków Aglomeracji Wałbrzyskiej

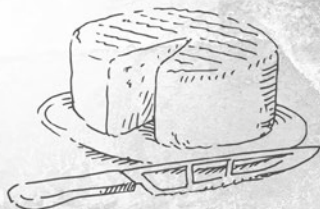
Bogactwem i potencjałem Aglomeracji Wałbrzyskiej są nie tylko tajemniczy krajobraz i interesujące zabytki, ale również różnorodne tradycje kulinarne, związane z burzliwą historyczną zmiennością regionu całego Dolnego Śląska.

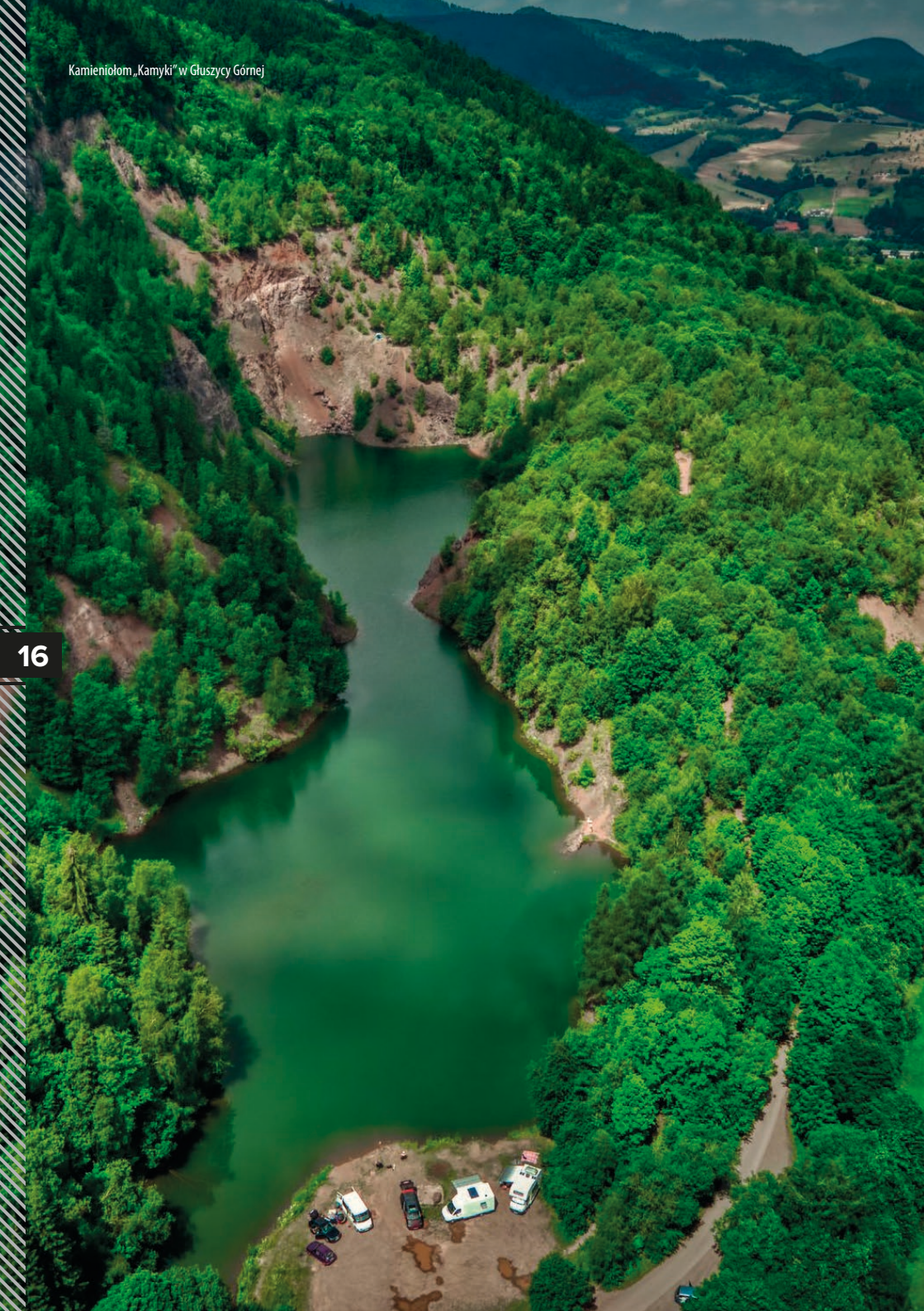
Od końca XIII wieku, przez trzy stulecia Dolny Śląsk należał do dynastii Piastów, przez kolejnych dwieście lat do Korony Czeskiej, która w 1526 roku dostała się pod władanie austriackiego rodu Habsburgów. Od połowy XVIII wieku do połowy XX wieku był kolejno częścią Prus, Cesarstwa Niemieckiego, Republiki Weimarskiej i III Rzeszy. Rok 1945 stał się przełomem w historii, kiedy nastąpiło przesiedlenie Niemców, dotychczasowych mieszkańców, i zasiedlenie regionu ludnością polską. Najwięcej osadników pochodziło z centralnej Polski, z województw poznańskiego, warszawskiego, łódzkiego. Dużą grupę stanowili migranci województw byłych Kresów Wschodnich. Na te ziemie powróciła również ludność, która wyemigrowała z ziem polskich przed 1939 rokiem i powracała z Francji, Belgii, Rumunii i byłej Jugosławii. Po wojnie na Dolny Śląsk przybyli także Grecy, Romowie, Żydzi, Ukraińcy i Łemkowie.

Wielokulturowy charakter dawnej i współczesnej kuchni regionu Aglomeracji Wałbrzyskiej widoczny jest zarówno w potrawach domowych, jak i specjałach serwowanych w lokalnych restauracjach. Dzięki tej wielości i różnorodności można dziś kreować oryginalną i niepowtarzalną kuchnię, która czerpie inspirację z dziedzictwa przedwojennych receptur, podążając jednocześnie w kierunku kuchni nowoczesnej, otwartej na świat i nowe trendy.

Festiwal Smaków Aglomeracji Wałbrzyskiej odbył się po raz pierwszy w dniach 23–31 października 2021. W jedenastu lokalnych restauracjach i kawiarniach goście mogli posmakować specjałów o rozmaitych korzeniach: kresowych, śląskich, niemieckich, inspirowanych łowiectwem, lokalnym przetwórstwem oraz tradycjami górniczymi regionu.

Wśród potraw znalazły się m.in. Gołąbki kruchewnicke, Cepeliny z mięsem, Tatar z jelenia, Placek spod Chełmca, Bułka Górnika i Gorąca Barbara, Waligórskie naleśniki z jagodami, Jagodowy Torcik Daisy, Jedlińska Golonka Piwosza, Pstrąg sowiogórski z masłem czosnkowym, Śląskie niebo – schab duszony w sosie z suszonych owoców i wędzonego boczku, regionalny charakter ma także woda mineralna „Anka”.

Dla miłośników przyrody

Parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, uzdrowiska i parki miejskie w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej znajdują się trzy parki krajobrazowe. **Park Krajobrazowy Sudety Wałbrzyskie**, położony na południe od Wałbrzycha, obejmuje środkową część Gór Kamiennych z najwyższym szczytem – Waligórą (936 m n.p.m.) oraz wschodni fragment Gór Wałbrzyskich z najwyższym szczytem – Borową (854 m n.p.m.). **Park Krajobrazowy Gór Sowich** obejmuje środkową część pasma Gór Sowich z najwyższą kulminacją – Wielką Sową (1015 m n.p.m.) oraz odosobniony masz Włodarza (811 m n.p.m.). W wielu miejscach znajdują się tu malownicze skałki, a głównym walorem obszaru jest duża lesistość. Są to głównie lasy dolnoreglowe oraz lasy mieszane.

Książański Park Krajobrazowy położony na Pogórze Wałbrzyskim podzielony jest na trzy zespoły: malowniczy, lekko sfałdowany Dobromierski Zespół Krajobrazowy, otaczający sztuczny zbiornik wody w Dobromierzu, gdzie występują rzadkie gatunki zwierząt, jak bocian czarny, bóbr, zimorodek; Książański Zespół Krajobrazowy – przepiękne krajobrazowo przełomy rzek Pełcznicy i Szczawnika pozwalają oglądać typowy krajobraz górski oraz Lubiechowski Zespół Krajobrazowy, maszów o kopulastych wzniesieniach k. Lubiechowskiej Wody i Witoszówki. Największą atrakcją tego rejonu jest kamieniołom wapienia zwany Jeziorkiem Daisy.

Szczególnymi formami ochrony przyrody na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej są **cztery rezerваты przyrody**.

Rezerwat przyrody **Góra Choina** w pobliżu Zagórza Śląskiego o powierzchni 19 ha utworzono głównie dla ochrony naturalnego lasu mieszanego, z dominującymi bukami i dębami, porastającego wzgórze Choina oraz dla zachowania ruin piastowskiego zamku Grodno, który majestatycznie góruje nad okolicą. Spacer po rezerwacie można wydużyć o ścieżkę przyrodniczą biegnącą brzegiem malowniczego Jeziora Bystrzyckiego, prowadzącą na zaporę wodną.

Rezerwat przyrody **Bukowa Kalenica** położony w Górach Sowich na wysokości 800–960 m n.p.m. jest najwyżej położoną partią lasów bukowych w Górach Sowich. Na terenie rezerwatu rośnie pierwotny skałowaciały las bukowy dolnego regla, który można zobaczyć również ze szczytu Kalenicy (964 m n.p.m.), gdzie stoi stalowa 20-metrowa wieża, z dwiema platformami widokowymi.

Rezerwat przyrody **Jeziorko Daisy** to geologiczno-leśny rezerwat przyrody nieożywionej na terenie Książańskiego Parku Krajobrazowego, niedaleko Palmiarni w Lubiechowie. Główną atrakcją turystyczną stanowi Jezioro Zielone potocznie nazywane Jeziorkiem Daisy. To zalane wyrobisko kamieniołomu, powstałe w 1870 roku po eksploatacji dewońskich wapieni rafowych. Przez rezerwat wiedzie Szlak Zamków Piastowskich oraz Szlak Ułanów Legii Nadwiślańskiej.

Rezerwat przyrody **Przełomy pod Książem koło Wałbrzycha** chroni leśno-krajobrazowy charakter przełomów potoków Szczawnik i Pełcznica. Powierzchnię rezerwatu w 98% stanowią lasy, głównie liściaste, ale występują także cisy, z których najbardziej okazały ma 285 cm w obwodzie i jest pomnikiem przyrody. Rezerwat jest idealnym miejscem dla szukających wyciszenia i odpoczynku od miejskiego zgiełku.

Na miłośników miejskiej zieleni czekają w Aglomeracji Wałbrzyskiej różnorodne tereny parkowe.

Park Sobieskiego w Wałbrzychu to las w centrum miasta, położony na trój-szczytowym Wzgórzu Parkowym, z najwyższym szczytem Góry Parkowej 510 m n.p.m. Przez park przechodzi ścieżka przyrodniczo-edukacyjna z tablicami pozwalającymi poznać florę i faunę oraz strukturę geologiczną miejsca. Alejki spacerowe prowadzą również do kamieniołomu, gdzie według legendy rósł dąb, który dziś znajduje się w herbie Wałbrzycha. W parku znajduje się **schronisko górskie PTTK Harcówka**, zaledwie kilkanaście minut spacerem od centrum miasta, gdzie poza dobrą kuchnią można z punktu widokowego podziwiać widoki na Stare Miasto i okoliczne góry. Park jest świetnym miejscem do joggingu, jazdy na rowerze, są tu stoły do gry w chińczyka lub szachy, nawierzchnia do gry w bule i stół do gry w tenisa stołowego, korty tenisowe i plac zabaw dla najmłodszych.

Zaledwie pięć kilometrów od centrum Wałbrzycha i parku Sobieskiego położone jest **Uzdrowisko Szczawno-Zdrój**, które tonie w zieleni. Lesiste wzgórza oraz dolinny charakter miasta tworzą specyficzny mikroklimat, który pozwolił na wprowadzenia roślin z różnych stref klimatycznych w naturalne zbiorowiska leśne. **Park Zdrojowy im. Henryka Wieniawskiego** i **park Szwedzki** zajmują łącznie 114 ha i szczytą się różnorodną, malowniczo skomponowaną kolekcją drzew i krzewów, rzadko spotykanych nawet w ogrodach botanicznych. Jest to bogaty

zestaw gatunków egzotycznych sprowadzonych z Ameryki Północnej (Kalifornii, Wyżyny Kolorado, Gór Skalistych i Kanady), Azji (Chin, Japonii, Korei, Syberii, Turcji) oraz Bałkanów i Włoch. Do osobliwości dendrologicznych należą: cypryśnik błotny, aktinidia ostrolistna, tulipanowiec amerykański, grujecznik japoński oraz lipa szerokolistna. Wymienione wyżej gatunki należą do rzadkich w Polsce, dlatego są otoczone szczególnie troskliwą opieką.

Równie malowniczym obszarem może pochwalić się odległa o piętnaście kilometrów **Jedlina-Zdrój**. W uzdrowisku jest zaciszny park Zdrojowy, a uroczce poło-

żenie w niewielkiej kotlinie otoczonej zewsząd wzniesieniami pozwala miło spędzić czas, przemierzając **Uzdrowski Szlak Turystyczny**. Na trasie znajdują się: historyczne leśne ścieżki (Brzozowa, Dębowa, Modrzewiowa), **Mniszy Las** z kamiennymi tablicami z wersetami z Biblii w języku greckim i znakiem krzyża jerozolimskiego, Polana Słoneczna, miejsce atrakcyjne dla kuracjuszy szczególnie latem, ze względu na możliwość zażywania kąpeli słonecznych, i Polana Oddechowa do ćwiczeń relaksacyjnych w bezpośrednim sąsiedztwie lasu, w ciszy i w otoczeniu czystego, świeżego powietrza.

Kto poszukuje bardziej ustronnych miejsc, koniecznie powinien wybrać się na wycieczkę do nieczynnego **kamieniołomu „Kamyki”** w Głuszycy Górnej. Dawny kamieniołom położony jest na stokach góry Ostoja na wysokości 585 m n.p.m. Pozyskiwano tu ciemną skałę wulkaniczną nazywaną melafirem. Prace górnicze trwały tutaj do lat 70. XX wieku, po czym wyrobisko zalano wodą, tworząc malowniczy staw przypominający górskie jezioro. Szczególnie warto przespacerować się wzdłuż jego brzegu pnąc się ku górze ścieżką, która prowadzi do ciekawego punktu widokowego. Zbocza kamieniołomu upodobał sobie wspinacz, którzy zimą wspinają się po tworzących się tu obszernych lodospadach, powstających na skutek zamrożenia wody spływającej po skalnych ścianach.

Zwiedzając Aglomerację Wałbrzyską, nie wolno pominąć niezwykłego **Sokołowska**. To malownicza miejscowość w Sudetach położona w samym sercu Gór Suchych. Ten bezpośredni kontakt z naturą miał wielki wpływ na późniejszy rozwój osady. Światową sławę Sokołowsko zawdzięcza dr. Hermanowi Brehmerowi, który w połowie XIX wieku jako pierwszy postanowił udowodnić, że gruźlica jest uleczalna. Jego metoda polegała na wykorzystaniu specyficznego mikroklimatu panującego w okolicy, swoim pacjentom zapisywał długie spacery, zalecał lekką dietę i picie tutejszej wody. Na wyniki nie trzeba było długo czekać. Wielka sława Sokołowska przyciągała coraz to nowych kuracjuszy. Miasteczko rozbudowywało się i zyskało wiele interesujących budynków, w tym przypominające średniowieczny zamek sanatorium dr. Brehmera. Na podobieństwo tej małej miejscowości w Szwajcarii założono słynny kurort Davos. Asystentem dr. Brehmera był Alfred Sokołowski, od jego nazwiska wieś otrzymała po wojnie nazwę. Wokół uzdrowiska powstała gęsta sieć szlaków turystycznych, które prowadzą na strome wierzchołki Gór Suchych.

Nie mniej ciekawe przyrodniczo miejsca znajdują się w północnej części regionu, na Wzgórzach Strzegomskich oraz Równinie Świdnickiej.

Góra Krzyżowa (354 m n.p.m.) to najwyższy szczyt Wzgórz Strzegomskich. Wyrasta stromym, zwieńczonym skałkami stożkiem na wschód od Góry św. Jerzego, górując nad Strzegomiem, i stanowi charakterystyczny akcent w panoramie miasta, a zarazem cenny przyrodniczo obiekt w regionie. W skałach okalających szczyt występują liczne, często rzadkie, minerały: aragonit, bol, chaledon, oliwin, pinitoid. Ze względu na złożoną budowę geologiczną wyrósł tu cenny zespół roślinności, zwłaszcza na bazaltach: zanokcica skalna, zanokcica północna, zanokcica murowa, paprotnika krucha. W murawach suchoroślowych występują, m.in. perłówka orzęsiona, złocień baldachowaty, kostrzewa błada, przetacznik pagórkowaty, oman szorstki, pięciornik wyprostowany, krwawnik pospolity, goździk kartuzem, dzwonek szerokolistny i macierzanka zwyczajna. W partiach szczytowych i w podszczytynie występuje m.in. irga zwyczajna – tworząca tu największe skupisko na Śląsku.

Typowy miejski charakter mają **tereny zielone Świdnicy**, które zajmują ponad 30% powierzchni miasta. Parki utworzone pod koniec XIX wieku na miejscu umocnień nowożytniej twierdzy fryderycjańskiej tworzą pierścien zieleni wokół Starego Miasta. Rośnie w nich ok. 120 gatunków drzew i krzewów rodzimych i egzotycznych. Ulubionym miejscem spacerów świdniczan jest **park Centralny** w południowej części miasta nad potokiem Witoszówka. W 1911 roku zorganizowano tu wielką ogólnoniemiecką wystawę rzemiosła i przemysłu, nad Witoszówką przerzucono ładny żelbetowy most – pierwszy taki obiekt w Świdnicy, a w 1916 roku zbudowano czynną do dziś halę sportową.

Zrewitalizowany **Park im. gen. Władysława Sikorskiego**, położony w północnej części Świdnicy, zachował swój krajobrazowy charakter. Wytyczono tu szerokie alejki spacerowe, plac zabaw dla dzieci i wybieg dla psów. Ozdobą parku jest replika trójpłatowego samolotu Fokker Dr. I, którym latał Manfred von Richthofen znany jako „Czerwony Baron”. Był najśłynniejszym pilotem myśliwskim z I wojny światowej i mieszkał w pobliskiej willi nr 19 przy ul. Sikorskiego, gdzie do 1945 roku działało poświadczane mu muzeum, a obecnie to budynek mieszkalny.

Dla zdobywców widoków

Wieże widokowe w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Sieć wież i platform widokowych w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest wyjątkową ofertą regionu, z której bardzo chętnie korzystają turyści. Znajdują się tu m.in. wieże budowane na szczytach gór, wieże kościelne i ratuszowe.

Wieża na Borowej (853 m n.p.m.), Góry Wałbrzyskie

- od Jedliny-Zdroju (ul. Pokrzywianka) szlakiem czarnym – do 1 h
- od dzielnicy Podgórze w Wałbrzychu szlakiem czerwonym – 1 h 40 min
- od pętli autobusowej na ul. Wałbrzyskiej w Wałbrzychu z dzielnicy Glinik Stary szlakiem czarnym – 1 h 30 min

Wieża o wysokości 16,5 m wybudowana została na najwyższym szczycie Gór Wałbrzyskich w 2017 roku. Konstrukcja stalowa wieży tworzy kształt hiperboloïdy w formie 32 słupów ustawionych pod kątem. Na platformę widokową prowadzi 90 schodów ułożonych spiralnie do trzonu. Przy sprzyjającej pogodzie z wierzchołka można zobaczyć m.in. Ślężę, Wielką Sowę, a nawet wieżowiec Sky Tower we Wrocławiu.

Wieża na Trójarbie (778 m n.p.m.), Góry Wałbrzyskie

- od Starych Bogaczowic szlakiem czerwonym – 2 h 20 min
lub szlakiem czarnym – 2 h 45 min
- od Witkowa Śląskiego szlakiem niebieskim – 1 h 30 min
- od stacji kolejowej Boguszów Gorce Zachód szlakiem czarnym – 2 h 05 min
- od Gostkowa szlakiem zielonym – 2 h 10 min
- ze Szczawna-Zdroju szlakiem żółtym – 2 h 10 min

Trójarb to charakterystyczna góra mająca trzy wierzchołki. Przed II wojną światową znajdowała się tu wieża widokowa, która została zniszczona. Od 2018 roku na najwyższym garbie wznosi się nowoczesna wieża widokowa wykonana w konstrukcji stalowej z pięcioma platformami widokowymi. Wieża ma wysokość 27,5 m, i należy do najwyższych w Sudetach. Usadowiona została na rzucie trójkąta, co ma symbolizować trzy okoliczne gminy: Czarny Bór, Stare Bogaczowice oraz Szczawno-Zdrój. Wieża powstała dzięki partnerskiemu projektowi wyżej wymienionych gmin oraz Fundacji Edukacji Europejskiej i Nadleśnictwa Wałbrzych. Przy sprzyjających warunkach można z niej dostrzec odległe Karkonosze.

Wieża na Chełmcu (851 m n.p.m.), Góry Wałbrzyskie

- z dzielnicy Biały Kamień w Wałbrzychu szlakiem żółtym – 1 h 45 min
- ze Szczawna-Zdroju szlakiem niebieskim – 2 h 15 min
lub szlakiem czarnym – 3 h 30 min
- z Boguszowa Gorc szlakiem zielonym – 1 h 30 min

Chełmiec jest drugim co do wysokości szczytem Gór Wałbrzyskich, obszarem objętym programem Natura 2000. Na szczycie góry w latach 1887–1888

wybudowano (finansowaną przez Hochbergów z Książa) 20-metrową, kamienną wieżę widokową w konwencji sztucznej ruiny w kształcie pseudobaszy, stylistyką ogólnie nawiązującą do średniowiecznej architektury zamkowej. Z wieży podziwiać można: Góry Wałbrzyskie i Sowie, Karkonosze, Ślężę oraz okoliczne miejscowości m.in. Szczawno-Zdrój, Boguszów Gorce i Wałbrzych. Obok wieży znajdują się Radiowo-Telewizyjny Ośrodek Nadawczy Chełmiec – Emitel S.A. oraz maszty telekomunikacyjne o wysokości 63 i 73 m. W 2000 roku stanął na Chełmcu 45-metrowy Krzyż Milenijny, najwyższy tego typu obiekt w Polsce.

Platforma widokowa na Jałowcu (751 m n.p.m.), Góry Wałbrzyskie

- z Jedliny Górnej szlakiem zielonym – 2 h
- z Jedliny-Zdroju ul. Ogrodowa szlakiem niebieskim – 1 h
- ze stacji kolejowej Głuszycza szlakiem niebieskim – 1 h 45 min

Jałowiec to stromy, powulkaniczny szczyt w południowej części Gór Wałbrzyskich nad Doliną Rybną. Na charakterystycznym wypłaszczeniu pod wierzchołkiem znajduje się platforma widokowa, z której otwierają się widoki na Jedlinę-Zdrój i okoliczne wzniesienia.

Wieża na Włodzickiej Górze (757 m n.p.m.), Wzgórze Włodzickie

- od stacji kolejowej Świerki Dolne szlakiem zielonym – 50 min
- z Nowej Rudy szlakiem zielonym – 2 h 50 min
- od kościoła w Świerkach szlakiem czerwonym – 50 min

Wieża widokowa na najwyższym szczycie Wzgórze Włodzickich, powyżej wsi Świerki. Budowla powstała w 1927 roku dzięki lokalnemu oddziało-

wi Kłodzkiego Towarzystwa Górskiego (GGV). Po II wojnie światowej zapomniany obiekt popadł w ruinę. W 2018 roku przeprowadzono gruntowne prace renowacyjne, przywracając wieży wygląd z okresu fundacji. Odrestaurowana wieża ma 15 m wysokości i rozpościera się z niej panorama m.in. na Góry Sowie i Góry Wałbrzyskie. Na zboczu Włodzickiej Góry znajduje się malowniczy punkt widokowy z krzyżem.

Wieża widokowa na Górze św. Anny (647 m n.p.m.), Wzgórza Włodzickie

- szlakiem żółtym z Nowej Rudy ze stacji kolejowej – 1 h
- szlakiem zielonym z Nowej Rudy ze stacji kolejowej – 1 h

Wieżę widokową na Górze Anny w Nowej Rudzie jako punkt widokowy doceniano już w II poł. XIX wieku. Zgodnie z przekazami w 1882 roku wzniesiono tutaj pawilon, a przy nim drewnianą platformę o wysokości 5 m, z której rozpościerał się widok na okolice. W 1906 roku pomost ten z konieczności pomniejszono. Wtedy pojawił się pomysł budowy murowanej wieży widokowej. Staraniem Carla Ferche z Kłodzkiego Towarzystwa Górskiego w 1911 roku zbudowano i oddano do użytku 14-metrową wieżę z czerwonego piaskowca, na planie czworokąta.

Wieża widokowa na Górze Wszystkich Świętych (648 m n.p.m.), Wzgórza Włodzickie

- z centrum Słupca (dzielnica Nowej Rudy) szlakiem czerwonym – 1 h 15 min
- z Nowej Rudy szlakiem zielonym przez Górę Świętej Anny – 2 h 20 min

Już w 1889 roku na Górze Wszystkich Świętych wybudowano mini wieżę o wysokości 2,8 m, co sprawiło, że miejsce to stało się dużą atrakcją turystyczną. Około dwadzieścia lat później sekcja GGV zaproponowała budowę nowej, wyższej wieży. 12 czerwca 1913 roku wmurowano pod jej budowę kamień węgielny. Niedługo potem oddano do użytku nową, 15-metrową, okrągłą, zwieńczoną galeryjką wieżę widokową, wybudowaną z czerwonego piaskowca, której nadano imię feldmarszałka von Moltke. Można z niej podziwiać panoramy Sudetów Wschodnich i Środkowych. W 2011 roku zrealizowano gruntowny remont.

Wieża na Wielkiej Sowie (1015 m n.p.m.), Góry Sowie

- od Przełęczy Walimskiej szlakiem niebieskim – 1 h 20 min
- od Przełęczy Jugowskiej szlakiem czerwonym – 1 h 40 min

Wielka Sowa to najwyższy szczyt Gór Sowich i Sudetów Środkowych. Pierwsza, drewniana wieża widokowa powstała tu w 1886 roku. Jednak nietrwała konstrukcja już na początku XX wieku uległa zniszczeniu. Budowa murowanej wieży rozpoczęła się w 1905 roku, a uroczyste otwarcie nastąpiło w 1906 roku. Wówczas wieży nadano imię Otto von Bismarcka. W 2015 roku obok wieży widokowej powstała kaplica. Przy dobrej pogodzie można stąd zobaczyć Wrocław, Karkonosze, a nawet pasmo Jeseníków.

Wieża na Kalenicy (974 m n.p.m.), Góry Sowie

- z Przełęczy Jugowskiej szlakiem czerwonym przez schronisko Zygmuntołka – 1 h 15 min
- ze stacji kolejowej Nowa Ruda Zdrojowisko szlakiem żółtym – 2 h 40 min
- z Przełęczy Woliborskiej szlakiem czerwonym – 1 h 45 min

Kalenica jest trzecim co do wysokości szczytem w Górach Sowich. Góra zbudowana jest z twardych skał metamorficznych, które w postaci rumoszu skalnego możemy oglądać w pobliżu szczytu. Dominantą wierzchołka jest wieża widokowa. Stalową konstrukcję ustawiono w 1933 roku w 50. rocznicę działalności Bielawskiego Towarzystwa Górskiego i nadano jej imię marszałka Hindenburga. Wieża ma wysokość 20 m, dwa tarasy widokowe, lecz tylko górny wznosi się ponad otaczający szczyt las.

Wieża na Dzikowcu Wielkim (836 m n.p.m.), Góry Kamienne

- z Unisławia Śląskiego szlakiem zielonym, a potem niebieskim – 1 h
- z Boguszowa Gorc szlakiem zielonym – 1 h 20 min

Dwudziestometrowa drewniana wieża widokowa, z której roztacza się widok na Boguszów Gorce, Stożek Wielki, Bukowiec, Chełmiec, a w dali na Śnieżkę. Dzikowiec jest popularnym miejscem wśród parolotniarzy, miłośników sportów zimowych a także wśród rowerzystów – na jego zboczach znajdują się trasy rowerowe oraz dwie ekstremalne rowerowe trasy downhill.

Wieża na Parkowej Górze w Mioszowie (535 m n.p.m.), Góry Kamienne

- na wprost wjazdu ze skrzyżowania ul. Żeromskiego, Słowackiego i Podgórze w Mioszowie

Oddana do użytku w 2015 roku wieża widokowa o konstrukcji drewnianej ma 16 m wysokości. Dojście do wieży z okolic Mioszowskiego Rynku zajmuje około 5 minut. W pobliżu przebiegają ścieżki spacerowe oraz szlaki rowerowe. Z wieży podziwiać można m.in. panoramę Mioszowa, Gór Suchych (Javoří hory) oraz Broumovskich Ścian, a także szczyty Zaworów. Przy dobrej widoczności można zobaczyć również Masyw Śnieżnika.

Punkt widokowy na Górze Krzyżowej w Strzegomiu (354 m n.p.m.), Wzgórze Strzegomskie

To najwyższy szczyt Wzgórz Strzegomskich, z którego widok obejmuje m.in. duży obszar Sudetów Zachodnich i Środkowych, Niziny Śląskiej, Masywu Śląży. W kompleksie leśnym Góry Krzyżowej występuje wiele ścieżek spacerowych oraz kamieniołom, znajdujący się po jej zachodniej stronie, stanowiący dużą atrakcję. W całość krajobrazu Strzegomia wkomponowane są liczne wyrobiska po eksploatacji granitu, ich głębokie niecki wypełnione są czystą wodą, a skalne uskoki porośnięte drzewami i krzewami.

Wieża ratuszowa w Świdnicy

Wieża ratuszowa została odbudowana w latach 2010–2012, ma 58 m wysokości oraz dziesięć kondygnacji. Jej poprzedniczka zawaliła się 5 stycznia 1967 roku i zniknęła ze świdnickiego rynku na ponad czterdzieści lat. We wnętrzu nowej wieży dostępne są multimedialne urządzenia, dzięki którym można poznać historię obiektu lub wystać wirtualną kartkę do znajomych, a na piętrach obejrzą wystawy stałe i czasowe. Na 8. i 9. kondygnacji znajdują się tarasy widokowe, z których można zobaczyć panoramę starego miasta i okolicznych pasm górskich.

Wieża kościelna w Głuszycy

Kościół pw. NMP Królowej Polski zbudowano w 1741 roku. Wieża kościelna o wysokości 21 m została udostępniona dla turystów w 2018 roku. Zwiedzanie odbywa się po wcześniejszej rezerwacji (tel. 74 845 62 20 – Podziemne Miasto Osówka).

Wieża kościelna w Jedlinie-Zdroju

Wieża dawnego kościoła ewangelickiego ma 45 m wysokości i można z niej podziwiać panoramę miasta oraz okolicznych gór. Wnętrze kościoła zostało odrestaurowane i obecnie służy jako miejsce spotkań kulturalnych. Zwiedzanie odbywa się po wcześniejszej rezerwacji (tel. 74 845 52 49 – CKiT w Jedlinie-Zdroju).

Wieża kościelna Bazyliki Mniejszej w Krzeszowie

Wieża o wysokości 71 m jest udostępniona turystycznie w ramach trasy rozszerzonej w weekendy w sezonie letnim. W 1913 roku wybuchł tu ogromny pożar. Pokonując 183 stopnie schodów prowadzących na wieżę, można zwiedzić strych kościoła – imponującą więźbę dachową oraz sklepienie.

Wieża widokowa w Starej Kopalni w Wałbrzychu

Przeszklona wieża widokowa o wysokości 25 m umożliwi szeroką panoramę na zabudowę dawnej kopalni Julia, Wałbrzycha, a także Gór Wałbrzyskich i Kamiennych. Podświetlona w nocy prezentuje się bardzo okazale. Dostępna jest dla osób z niepełnosprawnościami. Na wieżę można wejść codziennie z przewodnikiem podczas zwiedzania Starej Kopalni lub kupując osobny bilet.

Wieża Anny w Szczawnie-Zdroju

Pomystodawcą wieży był założyciel uzdrowiska August Zemplin. Nazwa wzięła się od imienia hrabiny Anny von Hochberg księżniczki von Anhalt-Köthen-Pless. Dokładny czas jej budowy to lata 1817–1818. Wieża stoi na skalnym występie, gdzie według historyków było prehistoryczne ujęcie wody leczniczej. Z tarasu widokowego rozpościera się widok na uzdrowisko.

Aglomeracja Wałbrzyska już niebawem wzbogaci się o kolejne dwie wieże widokowe na Wzgórzu Gedymina w parku Zdrojowym w Szczawnie-Zdroju oraz w parku Sobieskiego w centrum Wałbrzycha. Wieża na Wzgórzu Gedymina ma być stalowa o wysokości 30 metrów. Budowla powstanie tuż obok ruin dawnej wieży, które po konserwacji zostaną zachowane w formie trwałej ruiny. Nie będzie miała schodów, tylko drewnianą pochylnię biegnącą spiralnie. Będą też pulpity ze zdjęciami okolicy i ważnymi informacjami historycznymi.

Dla odkrywców tajemnic

Podziemia Aglomeracji Wałbrzyskiej

Podczas II wojny światowej na terenie Gór Sowich oraz w zamku Książ w Wałbrzychu była realizowana tajna inwestycja hitlerowskich Niemiec o krytonimie „Riese” (z niem. Olbrzym). W latach 1943–1945 w masywie góry Włodarz, rękami więźniów z obozu Gross-Rosen, wykuto sześć kompleksów podziemnych korytarzy i hal o łącznej długości około ośmiu kilometrów. Siódmy kompleks podziemi powstał pod zamkiem Książ. Część podziemi jest udostępniona do zwiedzania.

Budowa kompleksu „Riese” nigdy nie została ukończona, a cel tej ogromnej inwestycji do dziś jest niewyjaśniony. Liczne hipotezy mówią o wykorzystaniu wydrążonych w skałach tuneli na podziemne fabryki rakiet V1 i V2 albo laboratoria chemiczne pracujące nad bronią jądrową. Mimo że od zakończenia wojny minęło już wiele czasu, zagadka Riese nie została rozwiązana. Pozostały tajemnicze kompleksy podziemi, które rozpalają wyobraźnię turystów, ponieważ część podziemi projektu Riese jest przystosowana do zwiedzania.

Podziemne Miasto Osówka

Warto przypomnieć, że we wszystkich podziemiach panuje stała temperatura około 8 stopni oraz wysoka wilgotność powietrza, więc turystom zaleca się ciepłą odzież.

Podziemne Miasto Osówka położone jest na północ od wsi Sierpnica. Do kompleksu prowadzi asfaltowa droga, zakończona dużym parkingiem, punktem gastronomicznym, kasą i punktem z pamiątkami. Zwiedzanie podziemi odbywa się w kaskach, pod opieką przewodnika. Do wyboru jest kilka tras. Wybierając

trasę ekstremalną (konieczna jest wcześniejsza rezerwacja), można zwiedzić część zalanych korytarzy, pływając łódkami. Trasa standardowa – historyczna trwa około 1 godziny. Na zwiedzających czekają tu m.in. nowoczesne ekspozycje multimedialne, oryginalne oszalowanie hali, a zimą kilkumetrowe lodospady oraz lodowe stalagmity i stalaktyty. Po zwiedzeniu części podziemnej warto zapytać przewodnika, jak dojść do części naziemnej kompleksu, by zobaczyć niedokończony budynek kasyna i siłowni. Gdy się tam dotrze, można poczuć tajemniczy i mroczny charakter całego przedsięwzięcia i samych Gór Sowich.

Sztolnie Walimskie, położone pomiędzy Walimiem i Rzeczką, to także część projektu Riese.

Długość udostępnionych turystom tuneli wynosi około 450 metrów, zwiedza się je z przewodnikiem, a w pawilonie przy wejściu działa bufet. Sztolnie Walimskie to trzy równoległe sztolnie oraz system łączących je wyrobisk komorowych wykutych w skałach wzniesienia Ostra. Znajdują się tu imponujące wielkością podziemne hale, największa ma 80 metrów długości i 10 metrów wysokości. Dobrze zachowała się tu tzw. wartownia, służąca jako rodzaj śluzy zabezpieczającej wejście. W podziemiach

prezentowana jest kolekcja narzędzi, przedmiotów należących do więźniów, starej broni i urządzeń używanych kilka lat temu.

Udostępnione dla turystów są także **podziemia zamku Książ**. Obejmują one część tuneli zlokalizowanych 50 metrów pod głównym dziedzińcem zamkowym. Trasa turystyczna ma 450 metrów i jest wzbogacona o prezentacje multimedialne. Zwiedza się ją z przewodnikiem około 40 minut.

Ze względu na bliskość zamku podziemia książańskie mają nieco inny charakter niż wyrobiska w Górach Sowich. Tutaj tunele miały być połączone z barokową częścią zamku Książ, który w czasie II wojny światowej był również przebudowywany – prawdopodobnie na reprezentacyjną kwaterę dla sztabu generalnego Adolfa Hitlera i niemieckich oficerów. Najczęściej powtarzana hipoteza mówi o schronie przeciwlotniczym

w podziemiach dla osób przebywających w Książu. Przed głównym wejściem do zamku wykuto w skałe szeroki szyb, do tuneli doprowadzono kolejkę wąskotorową. Ukrywano tu skarby i ważne dokumenty, a wszystkie prace prowadzone były w ścisłej tajemnicy...

Tej tajemnicy strzegła niemiecka paramilitarna organizacja Todt, nadzorująca prace, której dyrekcja znajdowała się w **pałacu Jedlinka**, odległym o piętnaście kilometrów od zamku Książ. W pałacu Jedlinka powstawały plany i podejmowano decyzje dotyczące projektu Riese. Jedną z pałacowych sal wyposażono w niemieckie sprzęty pochodzące z II wojny światowej, inscenizując pracę sztabu organizacji nad projektem. Do dzisiaj możemy usłyszeć tu dźwięk radiostacji i starych maszyn do pisania.

Pałac Jedlinka

Stara Kopalnia w Wałbrzychu

Szlakiem industrialnym

Zabytki techniki

Tereny **Aglomeracji Wałbrzyskiej** przez długi czas były industrialnym sercem Dolnego Śląska. Obiekty, związane z przemysłową historią regionu, dziś w większości udostępnione są do zwiedzania.

Nieopodal zamku Grodno, w dolinie przełomu rzeki Bystrzycy, w XX wieku zbudowano potężną zaporę i tym samym stworzono zbiornik retencyjny nazywany Jeziorem Bystrzyckim lub Lubachowskim. **Zapora wodna** jest atrakcją turystyczną; wysoka na 44 metrów, stanowi świetny punkt obserwacyjny na okolicę.

W Wałbrzychu znajduje się największa atrakcja turystyki poprzemysłowej w Polsce: **Centrum Nauki i Sztuki Stara Kopalnia**. Ulokowane na terenie dawnej kopalni węgla kamiennego „Julia” (potem „Thorez”) Centrum Nauki i Sztuki zajmuje powierzchnię 4,5 ha, na której ulokowane są zabytkowe obiekty poprzemysłowe z autentycznym wyposażeniem, udostępnione do zwiedzania. Dla wielbicieli motoryzacji i przemysłu atrakcją będzie wizyta w wałbrzyskim **Muzeum Górnictwa i Sportów Motorowych**, poświęconemu górnictwu na terenie Wałbrzycha i okolic, oraz sportom motorowym. Znajduje się ono na terenie dawnej kopalni węgla kamiennego „Teresa”.

W budynkach zamkniętej tuż przed wybuchem II wojny światowej dawnej kopalni węgla kamiennego „Wacław” w Ludwikowicach Kłodzkich siedzibę ma **Muzeum Techniki Militarnej Mólke**. Znajdujące się tutaj obiekty o tajemniczym przeznaczeniu (np. Muchotałka) miały przypuszczalnie służyć do testów

nowej broni, jaką hitlerowcy w ramach tajemniczego projektu Riese mieli opracowywać w pobliskich Górach Sowich.

Za jedną z najbardziej malowniczych tras kolejowych w Polsce uważa się trasę pomiędzy Świdnicą i Jedliną-Zdrojem. **Trasa jednotorowej Kolei Bystrzyckiej** ma długość 24 km i w większości przebiega doliną rzeki Bystrzycy, wielokrotnie przecinając jej nurt. Niestety, obecnie nie da pokonać się tej trasy pociągiem. Jednym z zabytków industrialnych tego szlaku jest murytano-żelazny wiadukt, umieszczony nad Bystrzycą i ul. Świdnicą w Jedlinie-Zdroju. Jest to jeden z siedmiu wielkich wiaduktów, jakie wzniesiono na malowniczej trasie Świdnica-Jedlina-Zdrój w latach 1903–1904.

Równie malownicza **trasa kolejowa łączy Wałbrzych i Kłodzko**. Jej niewątpliwą atrakcją są trzy tunele, w tym najdłuższy tunel kolejowy w Polsce, o długości 1601 metrów, wydrążony pod górą Mały Wołowiec na początku XX wieku.

Jednym z największych w Europie muzeów kolejowych jest **Muzeum Kolejnictwa na Śląsku w Jaworzynie Śląskiej**. Muzeum położone jest na terenach kolejowych o powierzchni zajmującej ponad 2 ha, z zachowaną infrastrukturą kolejową, budynkami lokomotywowni oraz zapleczem technicznym. Jego zbiory to obecnie ponad 150 pojazdów kolejowych, wyprodukowanych od lat 80. XIX do lat 70. XX wieku.

Dla miłośników historii

Zamki i pałace

Aglomeracja Wałbrzyska – podobnie jak cały Dolny Śląsk – to region, w którym statystycznie w skali całej Polski znajduje się najwięcej zamków i pałaców. Mają one różną historię, różnych fundatorów i różny stan zachowania. Zamki i pałace ziemi wałbrzyskiej są położone niedaleko siebie, nierzadko są kolejnymi przystankami na mapach szlaków turystycznych.

Największym dolnośląskim zamkiem i trzecim co do wielkości w Polsce jest **zamek Książ**. Ta potężna budowla, położona w Wałbrzychu, uważana jest za jeden z najbardziej tajemniczych polskich zamków. Historia Książa, podobnie jak wielu innych zamków znajdujących się na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej: **Grodna w Zagórzu Śląskim**, **Cisy w Starych Bogaczowicach**, **Nowego Dworu w Wałbrzychu**, **Rogowca w Głuszycy** i **Radosna w Rybnicy Leśnej**, sięga schyłku XIII wieku, kiedy piastowski książę Bolko I Surowy nakazał wybudować tu sieć rycerskich zamków obronnych. Spośród wymienionych zamków tylko Książ i Grodno przetrwały w dobrym stanie i dziś można zwiedzać ich wnętrza. Warto również poznać otoczenie obu zamków.

Książ zachwyca 14 tarasami, które okalają zamek ze wszystkich stron. Pod zamkiem zwiedzać można tajemnicze tunele podziemne, wykute w czasie II wojny światowej. W bliskiej odległości od zamku znajduje się mauzoleum, czyli kaplica grobowa panującej na Książu przez ponad czterysta lat rodziny von Hochberg, z którą wiąże się zagadka pochówków właścicielki zamku – księżnej Daisy Hochberg von Pless.

W odległości około 800 metrów od Książa, na stromym urwisku, na lewym brzegu Pełcznicy znajduje się Stary Książ, zbudowany w XVIII wieku przez właścicielkę zamku Książ, Jana Henryka VI. Od początku istnienia stylizowany na romantyczny zamek gotycki, dziś **Stary Książ** to ruiny. Od zamku Książ dotrzeć można do nich spacerem.

Zamek Grodno znajduje się w odległości około dwudziestu kilometrów od Wałbrzyska. Na jego dziedzińcu odnaleźć można dwa zegary: słoneczny i księżycowy. Odczytanie czasu na tym ostatnim stanowi nie lada wyzwanie, gdyż prawidłową godzinę zegar wskazuje tylko o północy podczas pełni księżyca.

Na tym samym dziedzińcu już od ponad pięciuset lat rośnie lipa sądowa, pod którą pan na **Grodnie** miał prawo sądzić swych poddanych za drobne przestępstwa. Zamek znajduje się na oznaczonym kolorem zielonym Szlaku Zamków Piastowskich.

Pozostałe zamki fundacji Bolka I Surowego, mieszczące się na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, są obecnie malowniczymi ruinami. Ze szczytów, na których są one położone, roztaczają się przepiękne widoki i rozległe panoramy otaczających je gór.

Zamek Cisy znajduje się około trzech kilometrów od Książa. Dziś o jego świetności świadczą zamkowa wieża, dziedziniec oraz prowadzący do zamku most o długości 24 metrów, przechodzący nad suchą fosą. Przez zamek wiodą zielony Szlak Zamków Piastowskich oraz oznaczony kolorem niebieskim Szlak Ułanów Legii Nadwiślańskiej.

Zamek Nowy Dwór ulokowany został na szczycie Zamkowej Góry (618 m n.p.m.) w Wałbrzychu. Do dziś zachowały się dwie basteje, brama z częścią murów oraz fundamenty budynków mieszkalnych. Przez zamek przechodzi żółty szlak turystyczny biegnący z wałbrzyskiej dzielnicy Podzamcze w kierunku Jedliny-Zdroju.

Zamek Radosno wznosi się na szczycie góry (770 m n.p.m.) o tej samej nazwie. Do naszych czasów zachowały się pozostałości dawnych murów z wieżą umieszczoną w najwyższym punkcie zamku. Przez wzgórze zamkowe przebiega żółty szlak turystyczny, prowadzący z Sokołowska przez Schronisko PTTK „Andrzejówka” do Głuszycy.

Zamek Rogowiec to najwyżej położony zamek w Polsce. Zachowane relikty składają się z fragmentów murów, nikłych pozostałości po basztach oraz fragmentu cylindrycznej wieży o wysokości około trzech metrów. Podobnie jak przez Zamek Radosno, tak i przez Rogowiec przebiega żółty szlak łączący Głuszycę ze schroniskiem „Andrzejówka”.

Wśród wałbrzyskich pałaców uwagę zwracają dwa: pałac Albertich i pałac Czetrtritzów.

We wnętrzach klasycystycznego **pałacu Albertich** siedzibę znalazło **Muzeum Porcelany**, które zachwyca niezwykle bogatą i piękną kolekcją śląskiej porcelany. Znajdujący się w bliskiej odległości **pałac Czetrtritzów** jest dziś siedzibą Państwowej Uczelni Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu. Kolejną dawną siedzibą rodu Czetrtritzów jest **pałac w Strudze**, oddalony od Wałbrzycha o około pięć kilometrów. Niewątpliwą atrakcją są tu malowidła naścienne, odkryte podczas remontu pałacu w 2019 roku. Są to 24 portrety wykonane w technice fresku w XVII wieku i przedstawiające czterech rzymskich cesarzy oraz dwudziestu władców Śląska.

Pałac Jedlinka w miejscowości o tej samej nazwie zaprasza nie tylko do zwiedzania wnętrz, lecz także oferuje noclegi. Na jego terenie mieszczą się również restauracja i browar.

Jedną z najpiękniejszych rezydencji pałacowych Aglomeracji Wałbrzyskiej jest **pałac w Bożkowie** w gminie Nowa Ruda. Na co dzień nieudostępniany do zwiedzania, zachwyca architekturą tylko zewnątrz.

Zabytki architektury sakralnej Aglomeracji Wałbrzyskiej

Aglomeracja Wałbrzyska to zarówno piękno natury, wszechobecne zamki i pałace czy zabytki techniki, jak i dziedzictwo sakralne: małe drewniane kościołki, kaplice i kapliczki, kościoły ewangelickie, opactwa i katedry.

Cerkiew w Sokolowsku

Kościół Pokoju w Świdnicy to nie tylko zabytek wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, lecz także największa drewniana, barokowa świątynia w Europie. W Kościele Pokoju odbywają się nabożeństwa w obrządku ewangelickim i koncerty. Jego wnętrza udostępniane są także do zwiedzania.

Drugim imponującym kościołem Świdnicy jest gotycka **katedra pw. św. Stanisława i św. Wacława**. To jeden z największych kościołów Aglomeracji

Wałbrzyskiej, z najwyższą na Dolnym Śląsku wieżą. W katedrze odbywają się msze i nabożeństwa, a jej wnętrza udostępniane jest do zwiedzania.

Wyjątkowym obiektem sakralnym regionu jest także bazylika Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Strzegomiu. To gotycki kościół, który początkowo należał do zakonu rycerskiego joannitów, budowę świątyni rozpoczęto na początku XIV wieku. Wewnątrz znajduje się bogate wyposażenie głównie z XIV–XV wieku.

W wałbrzyskiej dzielnicy Szczawienko znajduje się wybudowany w XVI wieku **kościół pw. św. Anny**. Na przykościelnym cmentarzu odnaleźć można m.in. mogiłę gen. Benedykta Łączyńskiego, brata słynnej pani Walewskiej, który zmarł w 1820 roku w Szczawnie-Zdroju. Nieopodal kościoła św. Anny, w bezpośrednim sąsiedztwie zamku Książ w Wałbrzychu, pod kaplicą grobową właścicieli zamku – rodziny von Hochberg, zwiedzić można kryptę. W kaplicy, zwanej także **Mauzoleum**, zachowały się freski z XVIII wieku, przedstawiające Książ z czterech stron świata.

W centrum Wałbrzycha znajdują się trzy kościoły: **kolegiata pw. św. Aniołów Stróżów, Sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej oraz ewangelicko-augsburgski Kościół Zbawiciela**.

W elewację kościoła **Aniołów Stróżów** wbudowano epitafia z XVI i XVII wieku, pochodzące z kościoła św. Michała, dziś już nieistniejącego, a uważanego za najstarszą budowlę Wałbrzycha. Epitafia te stanowią najstarsze kamienne dokumenty miasta i przedstawiają rycerza w pełnej zbroi oraz dwie młode dziewczyny.

Powstanie **Sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej** datuje się na XII wiek i wiąże z legendą o założeniu miasta. Niedługo za ołtarzem wypływały wody źródła o uzdrawiających mocach. Dziś obiektem kultu jest piętnastowieczna statua Matki Bożej Bolesnej, umieszczona w barokowym ołtarzu głównym.

Ewangelicki **kościół Zbawiciela**, sąsiadujący z Sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej, wybudowany został w XVIII wieku wg projektu Carla Gottharda Langhansa, twórcy Bramy Brandenburskiej w Berlinie.

Najważniejszym zabytkiem **Niedźwiedzicy**, niewielkiej miejscowości w Górach Wałbrzyskich, jest **kościółek pw. św. Mikołaja**. W swoich murach skrywa on niezwykły skarb: malowidła ściennie z końca XV lub początku XVI wieku, przedstawiające sceny z życia świętych oraz Sądu Ostatecznego.

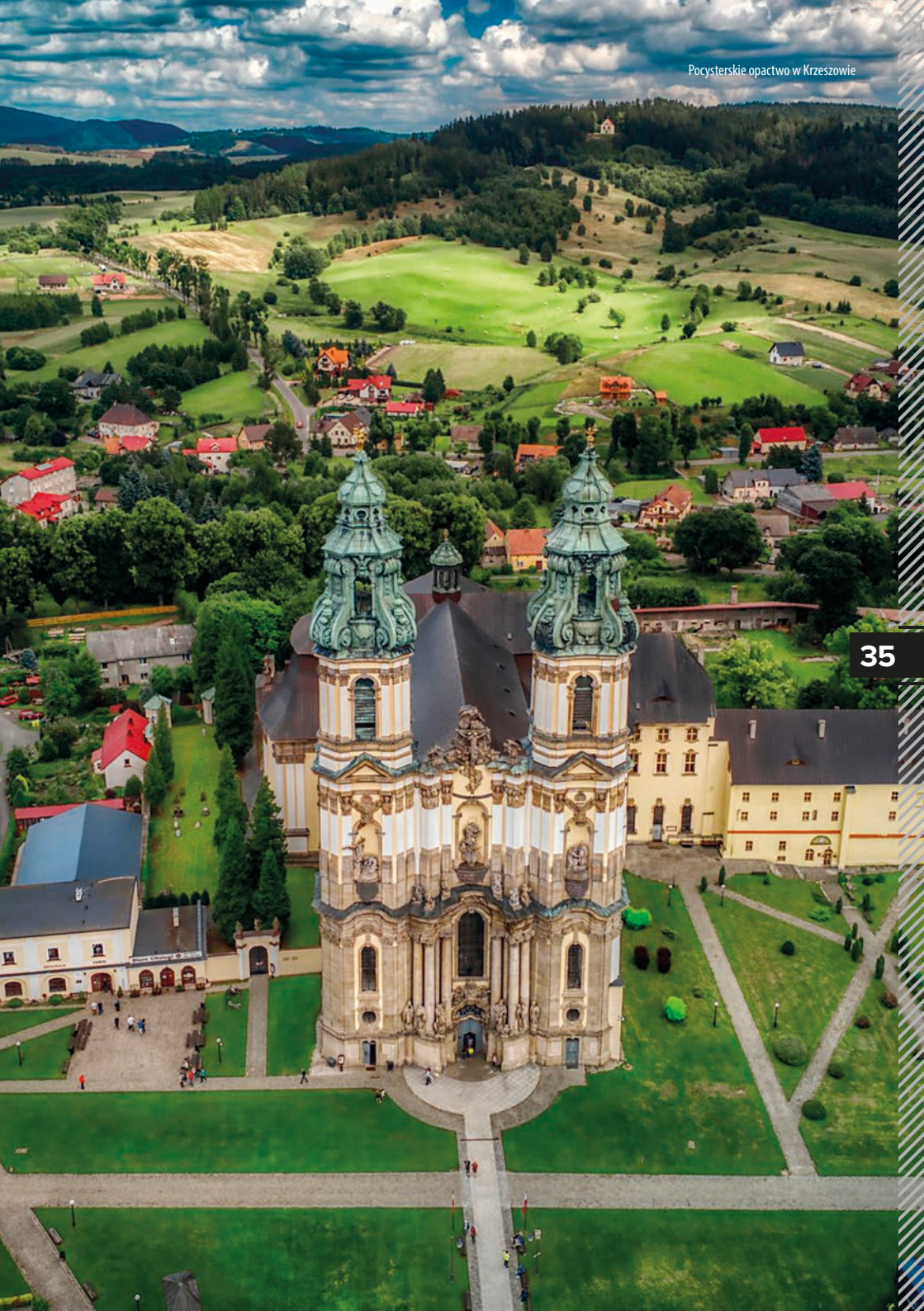
W pobliskim **Glinnie** znajduje się **kościół pw. Matki Bożej Bolesnej**. W jego wnętrzu znajdują się drewniana pieta z XVI wieku i drewniana renesansowa ambona. W w murze cmentarnym, od strony zewnętrznej, zostały umieszczone dwa krzyże pokutne.

Charakterystycznym elementem krajobrazu Aglomeracji Wałbrzyskiej są małe, drewniane kościoły. W **Grzmiącej** znajduje się **kościół pw. Matki Boskiej Śnieżnej** z połowy XVI wieku. We wnętrzu kościoła zachwycają polichromia z 1620 roku, barokowy ołtarz główny, renesansowa kamienna chrzcielnica i ambona. Drewniany **kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej w Rybnicy Leśnej** wzniesiony został w XVI wieku. Jego wnętrze zdobi polichromia o roślinnych motywach. Kościół otacza mur z dzwonnica, która jest jednocześnie budynkiem bramnym. W **Sierpniczy** odwiedzić można drewniany **kościółek pw. Matki Boskiej Śnieżnej**, również ufundowany w XVI wieku. W jego wnętrzach warto zwrócić uwagę na polichromie stropu, ambony i chrzcielnicy, a także na figury z XV i XVI wieku.

Unikatową świątynią Aglomeracji Wałbrzyskiej jest prawosławna **cerkiew pw. św. Michała Archanioła w Sokołowsku**. Cerkiew udostępniona jest do zwiedzania. Przy cerkwi istnieje pracownia pisania ikon i mała galeria ikonopisa Michała Boguckiego.

Zabytki sakralne licznie reprezentowane są w **Nowej Rudzie**. Przy ul. Połoniny mieści się **droga krzyżowa**, powstała w XIX wieku z inicjatywy miejscowego pustelnika. Przy ul. Cmentarnej znajduje się **barokowa kaplica loretańska**. W **kościółce Bożego Ciała** najbardziej charakterystycznym elementem jest zbudowany z białego marmuru ołtarz soborowy. Marmur taki przepuszcza światło, a sam ołtarz, podświetlony od wewnątrz, podkreśla znaczenie ofiary na nim składanej. Wybudowany w XVII wieku **kościół Podwyższenia Krzyża** zachwyca barokowym wyposażeniem wnętrza. W pochodzącym z tego samego okresu **kościółce pw. św. Anny** podziwiać można nie tylko barokowe wyposażenie, lecz także drewnianą figurkę św. Anny Samotrzeciej, datowaną na 1495 rok. Największym kościołem miasta jest **kościół pw. św. Mikołaja**. Do tego XIX-wiecznego kościoła, pierwotnie zaplanowanego na cztery tysiące miejsc, prowadzi sześć wejść. W kościele znajduje się aż siedem ołtarzy, a dwa żyrandole, wykonane wg wzoru żyrandoli z katedry w Akwizgranie (niem. Aachen) pierwotnie były jednym, który, ze względu na protesty wiernych obawiających się o swoje bezpieczeństwo, został podzielony na dwa mniejsze.

Perłą baroku architektury sakralnej Aglomeracji Wałbrzyskiej jest **pocysterskie opactwo w Krzeszowie**, którego historia rozpoczyna się już w XIII wieku. Główną świątynią opactwa jest **kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny**, noszący tytuł bazyliki mniejszej, największa barokowa świątynia Śląska. W jej wnętrzach dominantą jest 24-metrowy ołtarz główny. Zobaczyć tu można również płótno czeskiego Rubensa – Piotra Brandla, przedstawiające Wniebowzięcie NMP. Pod obrazem umieszczono niewielką ikonę Matki Bożej Łaskawej, datowaną na XIII stulecie, co czyni ją najstarszą ikoną w Polsce i w Europie Środkowej. W sąsiadującym z bazyliką **kościółce pw. św. Józefa** ogromny wpływ na architekturę wnętrza miała Kaplica Sykstyńska. W kościele znajduje się największy w Europie na północ od Alp cykl fresków, autorstwa najwybitniejszego malarza śląskiego baroku – Michała Willmanna.

Rodzinna przygoda w Aglomeracji Wałbrzyskiej

**Aglomeracja Wałbrzyska to skarbnica ciekawych miejsc
i atrakcji dla całej rodziny!**

**Dzieci, które uwielbiają odkrywać i zadawać pytania,
będą miały okazję rozwiązać tu niejedną zagadkę.**

Zamki i ich legendy

Największy z dolnośląskich zamków, **zamek Książ**, rodziny mogą zwiedzać specjalną trasą przeznaczoną dla miłośników bajek, legend i tajemniczych opowieści... ponoć wszystkie są tak stare, jak skała, na której wznosi się zamek. Można tu odszukać legendarną Skałę Olbrzyma, posłuchać skąd wzięła się nazwa zamku i co stało się z perłami księżnej Daisy. Dla odważnych rodzin zamek otwiera swe bramy także w nocy, by przy świetle lamp przemierzać niedostępne na co dzień korytarze, w poszukiwaniu magicznych istot, duchów i zjaw.

Niedaleko zamku (15 minut spacerem przez park) znajduje się **Stado Ogierów Książ w Wałbrzychu**. Każdego roku rodzi się tu około 25 źrebiąt, które czekają na odwiedzinę najmłodszych turystów. Stado oferuje naukę jazdy konnej, hipoterapię i przejażdżki bryczkami.

W odległości około dwóch kilometrów od zamku znajduje się **Palmiarnia**, zwana także ogrodem zimowym księżnej Daisy, powstała w 1914 roku. Ogrodnictwo dostarczało przez cały rok do zamku świeże owoce i zioła. Gdy kwitły i owocowały mandarynki, cytryny, morele, róże chińskie, ananasy i winogrona... pachniało tu jak w perfumerii. Ściany palmiarni wyłożono zastygłą lawą wulkaniczną sprowadzoną w sześciu wagonach z wulkanu Etna na Sycylii. Stworzono z niej tajemnicze alejki spacerowe, skalne grotty i wodne kaskady, które obsadzono egzotycznymi roślinami.

Na terenie dawnej kopalni węgla kamiennego Julia działa dziś **Centrum Nauki i Sztuki Stara Kopalnia w Wałbrzychu**. To wyjątkowa w skali europejskiej

CIEKAWOSTKA

Najmłodszymi i najbardziej niezwykłymi mieszkańcami wałbrzyskiej Palmiarni są **lemury katta**. Trzy samce, Tytus, Olaf i Juliano, przyjechały z Safari Park w Dvůr Králové w Czechach w ramach polsko-czeskiego projektu „Z tropiku do tropiku na polsko-czeskim pograniczu”. Ich znak rozpoznawczy to długi ogon, puszyste, mięciutkie futerko i ogromne oczy – przypominają skrzyżowanie kota, psa i wiewiórki.

instytucja kultury i atrakcja turystyczna. Jej misją jest przekazywanie wiedzy o górniczych tradycjach regionu. W 17 wyjątkowych budynkach, wpisanych do rejestru zabytków, mieści się **Muzeum, Galeria Sztuki Współczesnej i Centrum Ceramiki Unikatowej** z bogatą ofertą zajęć edukacyjno-artystycznych. Można zwiedzić kopalnię z przewodnikiem, zobaczyć ją z lotu ptaka z wieży widokowej albo uczestniczyć w grach terenowych na terenie 4,5 ha. Artystyczne dusze odnajdą się w pracowni ceramicznej, gdzie poznają różne techniki lepienia w glinie, próbują toczenia naczyń na kole garncarskim lub ozdobią naczynia techniką kalkomanii.

Muzeum Porcelany w Wałbrzychu to jedno z najciekawszych muzeów w regionie. Produkcja porcelany, nazywanej „białym złotem Wałbrzycha”, obok przemysłu wydobywczego, stanowiła najważniejszą część historii miasta. By ją poznać, trzeba zaplanować wizytę w pałacu Albertich – XIX-wiecznej mieszczańskiej rezydencji, w której siedzibę ma muzeum. Zgromadzono tu ponad 10 tysięcy eksponatów historycznej porcelany śląskiej i europejskiej. Muzeum Porcelany to również świetne miejsce na zorganizowanie przyjęcia urodzinowego i warsztatów kreatywnych.

Zaledwie piętnaście kilometrów od muzeum, w uzdrowisku Jedlina-Zdrój, znajduje się **pałac Jedlinka**, który powstał na miejscu XVII-wiecznego dworu. Zwiedzanie tego pałacu to propozycja dla nieco starszych dzieci i młodzieży. Jego projektantem był prawdopodobnie znany śląski architekt Carl Gotthard Langhans. Pałac był kilkakrotnie przebudowywany przez kolejnych właścicieli, w tym w znaczący sposób przez Carla Kristera, znanego śląskiego przemysłowca i właściciela fabryki porcelany z Wałbrzycha, stąd pałac nazywano „porcelanowym”. Przed pałacem możecie zobaczyć replikę samolotu słynnego „Czerwonego Barona” ze Świdnicy, asa lotnictwa niemieckiego z czasów I wojny światowej.

Centrum Obsługi Ruchu Turystycznego (CORT) zwane „Akwarium” w **Zagórzku Śląskim** to idealne miejsce, by rozpocząć zwiedzanie zakątków malowniczego **Jeziora Bystrzyckiego** i okolicznych atrakcji. Od „Akwarium” bowiem rozchodzą się szlaki turystyczne do nowo wybudowanej kładki nad Jeziorem Bystrzyckim, Zamku Grodno, zapory wodnej i platform widokowych. Nowoczesna, ale ekologiczna bryła budynku doskonale komponuje się z przyrodą, a miejsce jest bardzo atrakcyjne turystycznie. W budynku zbudowano akwarium słodkowodne z rybami i roślinami, które zasiedlają pobliskie jezioro. Można też skorzystać z zajęć edukacyjnych o ochronie ekosystemów wodnych. W wakacje odbywają się tu warsztaty geologiczne.

CIEKAWOSTKA

Czy wiecie, że zanim w XVIII wieku w Europie zaczęto wytwarzać porcelanę, tajemnica jej produkcji była w Chinach pilnie strzeżona, a za sprowadzane stamtąd porcelanowe wyroby trzeba było płacić tak wielkie sumy, że nawet dziś trudno to sobie wyobrazić? Wałbrzyjską porcelanę zaczęto produkować w połowie XIX wieku w dwóch fabrykach. Później powstało ich więcej. Naczynia były ozdabiane kolorowymi wzorami odbijanymi za pomocą specjalnej kalki lub ręcznie malowane, np. złotem.

To idealne miejsce, by rozpocząć wycieczkę do **zamku Grodno**, pokonując zawieszoną nad jeziorem kładkę, która jest **najdłuższą kładką wstęgową w Polsce**. Zamek stoi na szczycie góry Choina (450 m n.p.m.). Tematyka zwiedzania na pewno spodoba się najmłodszym turystom. Średniowieczne studnie, kamienne krzyże pokutne, wiekowa lipa sądowa, szkielet księżniczki Małgorzaty w zamkowym lochu – to tylko niektóre wątki, które zainteresują młodych odkrywców. Wspomnianą kładką można również dojść do przystani statków, skąd w sezonie letnim wypływają w rejsy po Jeziorze Bystrzyckim. Można stąd również wyruszyć na spacer **ścieżką przyrodniczą** wzdłuż brzegu jeziora i dotrzeć do **zapory wodnej**.

Dla wszystkich, którzy lubią zwiedzać stare miasta, w Aglomeracji Wałbrzyskiej nie zabraknie pomysłu na wycieczkę. Koniecznie odwiedźcie **Świdnicę**, której hasło promocyjne brzmi: **„Rynek z tradycjami”**. Oczywiście mowa o tradycjach kupieckich, które sięgają średniowiecza! To niezwykle urokliwe miasto zachowało starówkę z rynkiem i układem ulic w niezmiennym kształcie od XIII wieku. Dziś można tu podziwiać kolorowe kamienice, rzeźbione barokowe fontanny i odbudowaną **wieżę ratuszową**, z której widać całe miasto. Nieopodal wieży znajduje się skwer przy ul. Franciszkańskiej, gdzie stoi odlana z brązu grupa **dzików**. Według miejskiej legendy pocieranie uszu dzików zapewnia szczęście.

Wart obejrzenia jest także największy drewniany barokowy kościół w Europie, słynny **Kościół Pokoju w Świdnicy**, wpisany na listę UNESCO.

Pobliski **Strzegom słynie w Polsce z granitów**. W granicach miasta i okolicy znajduje się 9 dużych kamieniołomów i liczne zakłady kamieniarskie. Strzegom wraz z położoną kilka kilometrów na zachód Kostrzą tworzą prawdziwe skalne zagłębienie, znajdują się tu kamieniołomy granitu. Aby zobaczyć panoramę miasta, można wejść na wieżę targową na strzegomskim rynku, która jest jedyną pozostałością ratusza z XIV wieku. Wśród licznie dostępnych w Strzegomiu kościołów warto zobaczyć gotycki kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła, który należy do największych i najpiękniejszych gotyckich kościołów na Dolnym Śląsku.

Dla miłośników kolei polecamy podróż najpiękniejszą linią kolejową w Polsce, z Wałbrzycha Głównego do Nowej Rudy (dalej można też jechać do Kłodzka), przejeżdżając przez najdłuższy tunel kolejowy w Polsce (1602 m). **Nowa Ruda**, malowniczo położone miasteczko nad rzeką Włodzicą, u podnóża Gór Sowich, nazywane jest **miastem czerwonego piaskowca**. Jego tajemnice najlepiej odkrywać z questem miejskim (1 km trasy) lub terenowym (13 km trasy), które są do pobrania w Punkcie Informacji Turystycznej na noworudzkiem rynku (Rynek 2). Po ich rozwiązaniu trzeba się tu ponownie zgłosić po trofeum – niespodziankę.

Niezwykle malownicze widoki czekają na tych którzy wybiorą quest terenowy i odwiedzą piękne **wieże widokowe na Wzgórzach Włodzickich**.

Dla dzieci, które uwielbiają pociągi, zwiedzanie **Muzeum Kolejnictwa w Jaworzynie Śląskiej** to obowiązkowy kierunek! Będzie to pasjonująca podróż przez świat zabytkowych maszyn: 40 lokomotyw, 60 wagonów, żurawie kolejowe, dźwigi węglowe... w sumie znajdziecie tu ponad 150 maszyn, które zajmują 1,5 km torów! Najcenniejsze pojazdy można podziwiać z zewnątrz, te ustawione na bocznicę można zwiedzać i eksplorować od środka przy użyciu specjalnie przygotowanych „żółtych schodów”. Wśród taboru znajduje się jedna z dwóch ocalałych w Europie lokomotyw parowych słynnego Orient Expressu. Podczas zwiedzania przewodnicy opowiadają, skąd wzięła się czerwona czapka dyżurnego ruchu i jak szybko pędziła najszybsza lokomotywa parowa na świecie. Głodni podróżni mogą skorzystać z baru szybkiej obsługi w stylowym, oryginalnym wagonie barowym PKP z lat 70. XX wieku. Muzeum Kolejnictwa w Jaworzynie Śląskiej to wymarzone miejsce dla rodzin z dziećmi!

CIEKAWOSTKA

W Parku Sikorskiego w Świdnicy znajduje się replika czerwonego trójpłatowca Fokerra DR1, która pojawia się w kreskówkach, filmach, książkach, komiksach, grach komputerowych. To najslawniejszy samolot z czasów I wojny światowej – latał na nim legendarny „Czerwony Baron”, pilot o niezwykłych umiejętnościach – Manfred von Richthofen, który mieszkał w Świdnicy.

Pieszko, rowerem, po wodzie

Aktywne lato w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Aglomeracja Wałbrzyska jest doskonałym miejscem do aktywnego wypoczynku. Łatwo dostępne i dobrze oznakowane szlaki piesze i rowerowe oraz liczne kompleksy sportowo-rekreacyjne i kąpieliska pozwolą każdemu wybrać coś dla siebie.

„Jedlina-Zdrój – źródło aktywności” – to hasło oddaje zalety uzdrowiskowej miejscowości usytuowanej pomiędzy pasmami Gór Wałbrzyskich i Gór Sowich. Oprócz licznych atrakcji przeznaczonych dla całych rodzin, jak pełne punktów widokowych trasy rowerowe, spacerowe oraz biegowe, Jedlina-Zdrój zaprasza do dwóch wspaniałych obiektów rekreacyjno-sportowych. W Parku Aktywności „**Czardziejska Góra**” przy ul. Poznańskiej znajduje się park linowy, gdzie trasy są przygotowane dla osób w każdym wieku, dodatkowo można skorzystać z trasy tyrolskiej i wspinaczkowej. Do dyspozycji gości jest letni tor saneczkowy, single tracki i wypożyczalnia rowerów. **Kompleks sportowy „Active”** przy ul. Kłodzkiej to idealne miejsce na aktywny wypoczynek z dziećmi. Są tu:

ogólnodostępny skate park, pumtruck, plac zabaw, ścieżka do jazdy na rolkach i rowerze, boiska do gry w petanque (bule) oraz w piłkę nożną.

Na terenie Jedliny-Zdroju oraz dwóch sąsiadujących gmin, Walimia i Głuszyca, powstała „**Rowerowa 500**”, czyli wspólny **system nowych tras rowerowych, o łącznej długości 500 kilometrów!** Obejmują one odcinki górskie, leśne i szosowe, a w sieci jest łącznie 28 dobrze oznakowanych szlaków, wśród nich trasy typu singletrack. Na specjalnie przygotowanej mapie zaznaczono 8 tras w gminie Jedlina-Zdrój (J1-J8), w gminie Głuszyca 10 tras (G1-G10), które pokrywają się

CIEKAWOSTKA

Naturalnym kąpieliskiem na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej jest Jezioro Bystrzyckie, gdzie wyznaczono dwie strzeżone plaże i kąpielisko. Turyści mogą w pobliskiej wypożyczalni sprzętów wodnych skorzystać z kajaków i rowerów wodnych lub wybrać się w rejs statkiem. Nieopodal wypożyczalni jest „małpi gaj” dla dzieci oraz kręgielnia w hotelu Maria Antonina.

częściowo ze strefą MTB Głuszycza, oraz 10 tras w gminie Walim (W1-W10), częściowo w strefie MTB Sudety. Mapa zawiera krótki opis każdej z pętli ze wskazaniem stopnia trudności, miejsc parkingowych, miejsc z dodatkową ofertą do obsługi rowerów i stacji ładowania rowerów elektrycznych.

W oddalonym o dwadzieścia kilometrów **Mioszowie** znajdują się **trasy rowerowe typu enduro – Bike Arena**, wytyczone na podstawie naturalnego ukształtowania terenu, gdzie można doskonalić technikę jazdy.

Fani ekstremalnego kolarstwa mogą spróbować sił na profesjonalnym, 400-metrowym **torze do four crossa w Szczawnie-Zdroju**. Tor znajduje się na **Stonecznej Polanie**, w pobliżu parku Zdrojowego, na dużej łące z drewnianymi leżakami zachęcającymi do rodzinnych **pikników**. Sąsiaduje z nią plac zabaw, siłownia terenowa, ścianka wspinaczkowa i kawiarnia.

W Szczawnie-Zdroju w kompleksie **Dworzysko** znajduje się również **stadnina** przyjazna nie tylko doświadczonym jeźdźcom, lecz także najmłodszym miłośnikom koni. Dworzysko to bardzo dobry punkt wypadowy na wycieczki rowerowe – znajduje się tu **wypożyczalnia rowerów**.

Niedaleko Zamku Książ znajduje się także Stado Ogierów Książ. Stado prowadzi naukę jazdy konnej i hipoterapię, oferuje wynajem bryczek, przejażdżki tramwajami konnymi, a w zimie kuligi.

Na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonują liczne pływalnie, parki wodne i otwarte kąpieliska.

Centrum Aktywnego Wypoczynku **Aqua Zdrój w Wałbrzychu** to kompleks sportowo-wypoczynkowy położony u stóp góry Chełmiec. Do dyspozycji gości są baseny sportowe, rekreacyjne i brodzik dla dzieci, minizjeżdźzalnia i trzy zjeżdźzalnie rurowe oraz kaskada wodna. Najwyższy standard czystości pozwala na prowadzenie zajęć nawet dla niemowląt.

W pobliskich **Świebodzicach** również znajduje się **Wodne Centrum Rekreacji** z czynnym w okresie wakacyjnym **basenem letnim** na terenie OSiR Świebodzice. Do dyspozycji wypoczywających są rozległe tereny do plażowania, wyznaczone miejsce do grillowania oraz boisko do plażowej piłki siatkowej i nożnej.

Duży **kompleks basenów letnich** ma także **OSiR w Strzegomiu**. To dwie trampoliny, tory do pływania ze słupkami startowymi, ławki i leżanki z masażem, grotą sztucznej fali, rwąca rzeka, masaże ścienne, masaże karku, siatka do wspinaczki z wyspą i zjeżdźzalnia o długości 71,5 metrów. W pobliżu strefy basenowej na terenie ośrodka znajduje się siłownia plenerowa wraz z placem zabaw dla dzieci.

Dla wypoczywających w okolicach **Nowej Rudy** też nie brakuje miejsc do aktywnego spędzania czasu. **Aqua Centrum w Nowej Rudzie Słupiec** to obiekt z 25-metrowym basenem sportowym oraz 20-metrowym basenem przystosowanym do rekreacji i zabawy, wyposażony w dwie zjeżdźzalnie: dużą (60 m) oraz małą (słonik dla najmłodszych). W mieście przygotowano trasę rowerową **Mini Singeltrack**, wykorzystując rodzime, naturalne ukształtowanie terenu. Na potrzeby turystyki aktywnej zaadaptowano również infrastrukturę służącą dawniej górnikom w kopalni węgla kamiennego Nowa Ruda. **Szyb Nowy I** to dziś **najwyższa ścianka wspinaczkowa w Polsce** (58,8 m), z której korzystają wytrawni wspinacze oraz żądni wrażeń turyści.

Dla miłośników białego szaleństwa

Aktywna zima w Aglomeracji Wałbrzyskiej

W pięknie położonych górskich miejscowościach Aglomeracji Wałbrzyskiej można zimą korzystać z walorów turystycznych i narciarskich. Już ponad sto lat temu odkryto bardzo dobre warunki do uprawiania **sportów zimowych w Górach Sowich**. Na początku XX wieku, wraz z ówczesną modą na zjazdy sankami, przygotowano rekreacyjne tory zjazdowe, czym zajęły się związki górskie i sportowe. W latach 20. XX wieku nastąpił żywiołowy rozwój narciarstwa. Organizowane były zawody w biegach, a później także w skokach, które przyciągały setki narciarzy i turystów. Na wędrowców czekały oznakowane szlaki turystyczne, a nad bezpieczeństwem czuwały specjalnie przeszkolone służby ratownicze.

Dziś łatwa dostępność komunikacyjna Gór Sowich oraz dobre warunki terenowe i śniegowe – pokrywa śnieżna zalegająca od grudnia do marca – stwarzają bardzo dobre warunki do uprawiania **narciarstwa zjazdowego** na różnych stopniach zaawansowania.

Na **Przełęczy Sokolej**, na zboczach góry Sokół, działają **cztery wyciągi** (trzy orczykowe i jeden talerzowy), o długości od 380 metrów do 600 metrów, z pełną skalą trudności tras zjazdowych.

Na miejscu znajdują się liczne wypożyczalnie sprzętu narciarskiego, z możliwością wykupienia lekcji nauki jazdy na nartach, snowboardzie, a dla najmłodszych wydzielony jest **stok z wyciągiem typu babylift**. To idealne miejsce do nauki jazdy. Z myślą o najmłodszych stworzony został tor śniegowy do uprawiania tzw. **Snowtubingu**, czyli jazdy na „śnieżnych dętkach”.

W środkowej części miejscowości Rzecznka znajduje się **wyciąg „Na stoku”** z trasą zjazdową 500 metrów, przeznaczoną dla wymagających narciarzy.

W ostatnich latach w Górach Sowich powstała **atrakcyjna sieć tras dla narciarzy biegowych**, położonych powyżej 800–900 m n.p.m., dlatego śnieg utrzymuje się tu naprawdę długo. Główny start do wszystkich tras biegowych znajduje się na Przełęczy Jugowskiej. Szlaki są oznakowane, ratrakowane i urozmaicone pod względem trudności. Działają tu wypożyczalnie sprzętu biegowego i licencjonowani instruktorzy. Rejon **Przełęczy Sokolej** jest także dobrym punktem startowym na **narty biegowe** - po dojściu do Schroniska Sowa na narciarzy czeka malowniczo położona trasa „Sowa”.

Drugi znany ośrodek sportów zimowych Aglomeracji Wałbrzyskiej znajduje się w Rybnicy Leśnej w **Górach Suchych**, w pobliżu **Schroniska PTTK Andrzejówka**. Na miłośników białego szaleństwa czekają tutaj stacja narciarska Muflon Ski i Wyciąg Gwarek. Stoki są oświetlone i ratrakowane.

Dla biegaczy narciarskich wyznaczony został szlak czerwony na pomarańczowym tle, który łączy schronisko Andrzejówka z miejscowością Głuszycza. Jako trasy biegowe można wykorzystać również leśne drogi wokół Waligóry i Hali pod Klinem. To tu już od ponad czterdziestu lat odbywał się słynny **Bieg Gwarków**, drugi co do wielkości bieg narciarski w Polsce. Warto wspomnieć, że bieg ten odbywał się również w pobliskim Sokołowsku oraz w Górach Sowich na Przełęczy Jugowskiej.

Najmłodszy mają do dyspozycji rozległą łąkę przed schroniskiem, która wraz z pierwszym śniegiem zamienia się w szeroki tor saneczkowy.

W uzdrowisku **Jedlina-Zdrój**, przy kompleksie parków linowych, amatorzy sportów zimowych znajdą „**Śniegowy Park**”. Tu każdy znajdzie coś dla siebie: dośnieżony stok zjazdowy, wyciąg taśmowy i orczykowy, tor saneczkowy, tor pontonowy do snowtubingu i specjalną karuzelę rotundo do nauki jazdy na nartach dla najmłodszych. Na miejscu znajduje się wypożyczalnia nart, sanek i kawiarenka.

Niedaleko **Boguszowa-Gorc** góruje szczyt o nazwie Dzikowiec (836 m n.p.m.). Jego strome zbocza już dawno przypadły do gustu narciarzom – około 25 stopni nachylenia terenu! Działa tu **Ośrodek Sportowo-Rekreacyjny „Góra Dzikowiec”**. Główna trasa zjazdowa biegnie wzdłuż wyciągu krzesikowego i liczy około 800 metrów. Ma czerwony stopień trudności. To szlak dla profesjonalistów. Na terenie ośrodka jest też 400-metrowy wyciąg orczykowy, z którego korzystają m.in. członkowie Klubu Narciarstwa Alpejskiego „Dzikowiec” i ćwiczą młodzi pasjonaci.

Dla miłośników **narciarstwa biegowego** przygotowane są kilkukilometrowe trasy, które są przystosowane dla osób jeżdżących stylem klasycznym jak i łyżwą. Każda trasa ma początek przy kolei linowej „Dzikowiec” i jest bardzo dobrze oznakowana. Do dyspozycji są **trzy trasy**: trasa „Dzika” (2000 m) i trasa „Rycerska” (900 m) do techniki klasycznej oraz trasa „Stasia” (600 m) do techniki łyżwowej. Jedną z największych atrakcji rekreacyjno-sportowych **Świdnicy** jest kryte **lodowisko**. W pełni bezpieczne, a co ważne – zawsze z idealnie przygotowaną taflą dla tych wszystkich, którzy traktują łyżwiarstwo typowo rekreacyjnie oraz dla tych, którzy na łyżwach jeżdżą już bardzo dobrze. Na miejscu dostępna wypożyczalnia łyżew (od numeru 25 do 49) i pingwinków do nauki jazdy (płatne) oraz kasków (bezpłatne). Odbywają się tu zajęcia z **łyżwiarstwa figurowego** oraz **nauka i doskonalenia rekreacyjnej jazdy na łyżwach**.

W oddalonym o osiemnaście kilometrów **Strzegomiu** również można pojeździć na **odkrytym lodowisku „Biały Orlik”**. Seanse 45-minutowe rozpoczynają się w pełnych godzinach zegarowych, a instruktorzy strzegomskiego OSiR-u codziennie przeprowadzają bezpłatne zajęcia nauki jazdy na łyżwach.

Ciekawostki... czy wiesz, że...

1. Zamek Książ w Wałbrzychu należy do chlubnego grona trzech największych polskich zamków?
2. W kamienicy „Pod Atlantami” na wałbrzyskim rynku nocował Książę Poetów Johann Wolfgang Goethe?
3. Z pochówkiem księżnej Daisy von Pless, właścicielki Zamku Książ, wiąże się pewna tajemnica? Do dziś bowiem miejsce jej ostatecznego spoczynku nie jest znane.
4. Dawna nazwa Jedliny-Zdroju Bad Charlottenbrunn pochodzi od imienia założycielki uzdrowiska, Charlotty Maximiliany von Seher-Thoss? Ławeczka z rzeźbą Charlotty znajduje się w Jedlinie-Zdroju na placu Zdrojowym w pobliżu fontanny oraz pijalni wód mineralnych.
5. W kamienicy nr 8 przy świdnickim rynku, w tzw. Domu pod Żółtym Chłopkiem, urodziła się najwybitniejsza kobieta naukowiec ery nowożytnej do czasów Marii Skłodowskiej-Curie, astronomka Maria Kunic?
6. Wałbrzych nazywany był miastem złota: białego (ze względu na produkcję porcelany) i czarnego? (z powodu wydobycia tu węgla kamiennego)
7. Kopia jednego z najstarszych w Europie pomników zwierząt, renesansowej rzeźby psa, znajduje się w parku Zdrojowym w Szczawnie-Zdroju?
8. Pod Górą Wołowiec Mały znajduje się najdłuższy w Polsce tunel kolejowy?
9. Zamek Rogowiec jest najwyżej położonym polskim zamkiem?
10. Krzyże pokutne, licznie reprezentowane na terenie AW, stawiano w miejscu zbrodni jako jeden z elementów pokuty lub gestu pojednania z rodziną zabitego?
11. Współtwórca hymnu państwowego Japonii, Franz Eckert, urodził się w Nowej Rudzie?
12. Strzegom nazywany jest granitowym sercem Polski, a strzegomskie granity od wieków eksploatowane były w licznych kamieniołomach?

Wydawca

LOT AW

Zdjęcia

z zasobów LOT AW i jej członków

Teksty

Anna Motyka, Magdalena Woch

Druk, projekt, skład

Drukarnia Poldruk Józef Grzywa, Marek Kawka S.C.

58-309 Wałbrzych, ul. Wrocławska 39a

e-mail: poldruk@poldruk.com.pl

www.poldruk.com.pl

© Copyright by LOT AW, Wałbrzych 2022